

સ્વર્ણિમ ગુજરાત સંસ્કૃત અભિયાન

ગુજરાત સંસ્કૃત અકાદમી,
સંસ્કૃત વિભાગ, ગાંધીનગર

શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી
વેરાવલ - ગુજરાત

સંસ્કૃત ભારતી
ગુજરાત

स्वर्णम् गुजरात उत्सव

प्रांत का संकल्प

संस्कृत वातावरण निर्माण

स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रीय संस्कृत महाकुम्भ
दिनांक : ३, ४, ५ दिसम्बर, २०१०

ગુજરાત રાજ્ય સરકારશી દ્વારા યુનિવર્સિટી કી સ્થાપના ૧૨ અપેલ, ૨૦૦૫ કે દિન સોમનાથ -વેરાવલ મે કી ગઈ। યુનિવર્સિટી ભવન એવં જમીન શ્રી સોમનાથ ટ્રસ્ટ ને પ્રદાન કી હૈ। શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કા ધ્યેય વાક્ય 'પૂર્ણતા ગૌરવાય' હૈ। સંસ્કૃત, સંસ્કાર ઔર સંસ્કૃતિ કા જ્યાદા સે જ્યાદા પ્રચાર-પ્રસાર કરના, આધુનિક જ્ઞાન-વિજ્ઞાન કા સમન્વય કરના વ્યવસાયલક્ષી પાઠ્યકમો કા વ્યાપ બઢ આના ઔર નई ચુનૌતિયો કા સામના કરને કે લિએ તકનિકી કા જ્યાદા સે જ્યાદા ઉપયોગ કરના યુનિવર્સિટી કા મુખ્ય લક્ષ્ય હૈ।

દિનાંક ૧૭ ફરવરી-૨૦૦૬ કે દિન યુનિવર્સિટી કો યુ.જી.સી. દ્વારા માન્ય યુનિવર્સિટીયો કી સૂચિ મે શામિલ કિયા ગયા એવં કલમ ૨(F) તહત માન્યતા પ્રદાન કી ગઈ। જુન - ૨૦૦૬ સે શાસ્ત્રી- આચાર્ય કક્ષા કે પાઠ્યકમ યુનિવર્સિટી દ્વારા તૈયાર કિયે ગયે ઔર યુનિવર્સિટી કી ૨૭ માન્યતા પ્રાપ્ત સંસ્કૃત મહાવિદ્યાલયો મે પાઠ્યકમ શરૂ કિયે ગયે। પાઠ્યકમ મે કમ્પ્યુટર ઔર અંગેજી અનિવાર્ય વિષય કે રૂપ મે રહે ગયે હૈ।

યુનિવર્સિટી પરિસર મે જુલાઈ - ૨૦૦૬ સે અનુસાતક અભ્યાસકમ શરૂ કિયે ગયે। જુન - ૨૦૦૭ સે યુનિવર્સિટી મુખ્યાલય પર સંસ્કૃત કોલેજ શરૂ કી ગઈ એવં અહમદાબાદ મે સ્વનિર્ભર સંસ્કૃત બી. અંડ. કોલેજ કો સંલગ્નતા દી ગઈ। યુનિવર્સિટી દ્વારા વિવિધ ડિપ્લોમા પાઠ્યકમ શરૂ કિયે ગયે જિસકે લિએ ૫૩ કેન્દ્રો કો માન્યતા પ્રદાન કી ગઈ। 'આર્થ અક્ષરધામ-ગાંધીનગર એવં શ્રી તત્વજ્ઞાન મંદિર-મોડાસા કો સંશોધન સંસ્થા કે રૂપ મે માન્યતા દી ગઈ।

શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી પરિચય

વર્ષ-૨૦૦૭ સે યુનિવર્સિટી મેં પી એચ. ડી. એવં એમ. ફિલ. જૈસે સંશોધનાત્મક અભ્યાસકમ શરૂ કિયે ગયે ઔર અબ તક પી. એચ.ડી. અન્તર્ગત ૮૦ છાત્રો કો સંશોધન કે લિએ નામાંકિત કિયા ગયા હૈ।

વર્ષ ૨૦૧૦-૧૧ કે શૈક્ષિક વર્ષ સે કમ્પ્યુટર વિભાગ અન્તર્ગત પી.જી.ડી.સી. એ. અભ્યાસકમ પ્રારંભ કિયા ગયા।

શૈક્ષિક વર્ષ ૨૦૧૦ સે શાસ્ત્રી આચાર્ય પ્રથમ વર્ષ એવં બી. એડ. અભ્યાસકમ મે 'ચોઇસ બેસ્ટ કેફિટ સિસ્ટમ' એવં 'સેમેસ્ટર સિસ્ટમ' લાગુ કિયા ગયા।

યુનિવર્સિટી સંલગ્ન મહાવિદ્યાલયો એવં અનુસાતક વિભાગો મે સાહિત્ય, વ્યાકરણ, જ્યોતિષ, વેદ, વેદાંત, ન્યાય, ધર્મશાસ્ત્ર, વાસ્તુશાસ્ત્ર, પૌરોહિત્યમ, કર્મકાંડ તથા પુરાણેતિહાસ મુખ્ય વિષય કે તૌર પર તથા અંગેજી, કમ્પ્યુટર, હિન્દી, ગુજરાતી, અર્થશાસ્ત્ર, ઇતિહાસ જૈસે ગૌણ વિષયોકા અભ્યાસ માન્ય કિયા ગયા હૈ। યુનિવર્સિટી દ્વારા મંદિર વ્યવસ્થાપન, યોગ, જ્યોતિષ, વાસ્તુશાસ્ત્ર તથા કર્મકાંડ જૈસે એક વર્ષ કે ડિપ્લોમા તથા અર્ધવાર્ષિક પ્રમાણપત્રીય અભ્યાસકમ શરૂ કિયે ગયે હૈ। વ્યવસાયિક છાત્રો કે લિયે બાહ્ય પરીક્ષા કા પ્રાવધાન ભી કિયા ગયા હૈ।

યુનિવર્સિટી મુખ્યાલય પર આનુષાંગિક સુવિધાએँ જૈસે -

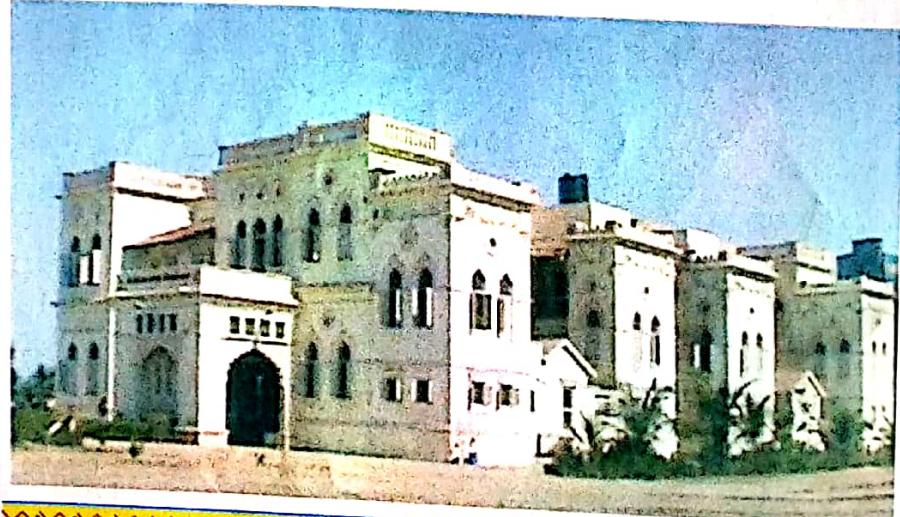
પુસ્તકાલય, પરિસંવાદ કક્ષ, પરિપદ કક્ષ, ધ્યાન કક્ષ, વેદ મંદિર, યજશાલા, કમ્પ્યુટર લેબ, સરસ્વતી મંદિર, છાત્રાવાસ, બાસ્કેટ બોલ, વોલીબોલ મૈદાન એવં ૨૦૦ મીટર કા ટ્રેક તૈયાર કિયા ગયા હૈ।

યુનિવર્સિટી દ્વારા પ્રતિ વર્ષ છાત્ર એવં અધ્યાપકો કી જ્ઞાનવૃદ્ધિ હેતુ વિવિધ સંગોષ્ઠી, ચર્ચાસભા, કાર્યશિબિર, તાલીમ કાર્યક્રમ એવં રાજ્યસ્તરીય તથા રાષ્ટ્રસ્તરીય પરિસંવાદો કા આયોજન કિયા જાતા હૈ। સાથ હી યુવક મહોત્સવ તથા કીડા મહોત્સવ કા ભી આયોજન કિયા જાતા હૈ।

વિશિષ્ટ પદવિદાન સમારોહ મે મહામહિમ રાજ્યપાલજી દ્વારા સંસ્કૃત કે વિદ્વાનો કો ડી.લિટ. તથા પી. એચ. ડી. કી પદવી પ્રદાન કી ગઈ હૈ। યુનિવર્સિટી દ્વારા 'સોમજ્યોતિ' સામયિક પ્રકાશિત કિયા જાતા હૈ।

ગુજરાત રાજ્ય સ્થાપના સુવર્ણ જયંતિ કે ઉપલક્ષ મે સ્વર્ણિમ ગુજરાત સંસ્કૃત સંભાષણ યોજના કે અન્તર્ગત એક લાખ વિદ્યાર્થીઓ કો સંસ્કૃત- સંભાષણ મે તૈયાર કિયા ગયા।

અન્તર્રાજ્યીય સંસ્કૃત કી વિવિધ સ્પર્ધાઓ મે સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય એવં ઇસ સે સમ્વદ્ધ મહાવિદ્યાલયો કે છાત્રો એવં છાત્રાઓ દ્વારા હિસ્સા લિયા જાતા હૈ ઔર ઉત્કૃષ્ટ પ્રદર્શન કર કે સ્વર્ણ, રજત એવં કાંસ્ય પદક લાને મે સફળતા પ્રાપ્ત કરતે હૈ।

दिनांक : २६-०४-२०११

-: संदेश :-

संस्कार, संस्कृति और संस्कृत को स्वर्णिम गरिमा प्रदान करने का लक्ष्य स्वर्णिम गुजरात संस्कृतोत्सव में रखा गया था। उसी उपलक्ष्य के आगे कदम श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी, वेरावल द्वारा राष्ट्रिय संस्कृत महाकुंभ का आयोजन हुआ। गुजरात की पुण्यधरा वेरावल नगरी में ३, ४, ५ दिसम्बर, २०१० को आयोजित इस महाकुंभ में 'उपनिषद से उपग्रह' की ओर आगे बढ़ने का दृढ़ विश्वास दिलाया। दृढ़ता से आगे बढ़ना स्वयं में एक सफलता है। मात्र १ साल की अवधि में संस्कृत संभाषण योजना के तहत एक लाख लोगों को संस्कृत में भाषणशिल बनाये गये।

इस संस्कृत अभियान और महाकुंभ प्रसंग के क्षणचित्र और विवरण का अतिस्पष्ट और सुंदर चित्रण दर्शनेवाली स्मरणिका का प्रकाशन किया गया है।

महोत्सव के अंतर्गत आयोजित विविध संस्कृत स्पर्धाएँ, अभिवादन समारोह, देशभर में से यहां उपस्थित विशाल संस्कृत अनुरागी जनसमुदाय, विद्वान और पंडितों, छात्र एवं महानुभावों, आदि की सविवरण तस्वीरों से यह प्रकाशन पुस्तिका निश्चित रूप से एक स्वर्णिम स्मरणिका बन पाई है।

स्वर्णिम गुजरात वर्ष के दौरान संस्कृत वातावरण निर्माण और सांस्कृतिक स्पंदन का अनुभव करानेवाली इस स्मरणिका एवं राष्ट्रिय संस्कृत महाकुंभ के सफल आयोजन के लिये सभी का श्रम साफल्य प्रसंशनीय रहा - धन्यवाद।

प्रति,
आयोजकश्री,
स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकुंभ,
वेरावल

नरेन्द्र मोदी
मुख्यमंत्री, गुजरात राज्य

आपका,
नरेन्द्र मोदी
(नरेन्द्र मोदी)

RAMANLAL VORA

**Government of Gujarat
Minister,
Education (Primary, Secondary, Adult),
Higher and Technical Education**
Block No. 1, 8th Floor, Sardar Patel Bhavan,
Gandhinagar, Gujarat - 382 010.
Telephone : (079) 23223080, 23238073
(079) 23257762, 23257861
Fax : (079) 23257766
Dt. : 03-05-2011.

-:: शुभेच्छा संदेश ::-

श्री सोमनाथ संस्कृत विश्वविद्यालय के द्वारा युनिवर्सिटी के विविध सांस्कृतिक संकल्प यथासमय साकार हुए उसकी सुखद गौरवास्पद स्मृति प्रदान करने वाली स्मरणिका का प्रकाशन किया जा रहा है यह जान कर मुझे असीम आनन्द का अनुभव हो रहा है।

गौरवपूर्ण गुजरात राज्य के स्वर्णिम जयन्ती वर्ष के मंगल मनोरथ संकल्पो में अन्यतम अद्भुत अभूतपूर्व संकल्प था कि गुजरात में एक लाख संस्कृत जिज्ञासु व्यक्तियों को संस्कृत का प्रशिक्षण दिया जाय और यह भगीरथ कार्य श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी के द्वारा वर्ष २००९ - १० में संस्कृत भारती गुजरात के सहयोग से सम्पन्न किया गया। इसी उपक्रम में ३ से ५ दिसम्बर - २०१० में स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकृष्ण के आयोजन के स्वरूप में भव्य समापन समारोह सम्पन्न हुआ। इस प्रसंग पर राष्ट्रिय परिसंवाद, पत्रकार संगोष्ठी, कविसम्मेलन, भास नाट्य महोत्सव, सांस्कृतिक - साहित्यिक प्रतियोगिता इत्यादि अनेकविध कार्यक्रमों का भारतीय अस्मिता धोतक-पोषक आयोजन हुआ। मैं प्रसन्नता की अनुभूति कर रहा हूँ कि संस्कृत भाषा एवं साहित्य के अध्ययन, अध्यापन, प्रचार, प्रसार के माध्यम से जिज्ञासु अधिकारीयों को संस्कृत भाषा में निहित परा और अपरा विद्याओं का अवबोधन कराया जा रहा है।

मैं विश्वविद्यालय के कुलपतिजी एवं अधिकारी - कर्मचारी गणों को साधुवाद देता हूँ जिनके अथाक प्रयत्न से ऐसे विविध प्रकल्प साकार हो रहे हैं।

स्मरणिका के प्रकाशन पर मैं अपनी हार्दिक प्रसन्नता व्यक्त करता हूँ एवं शुभेच्छा प्रदान करता हूँ।

प्रति,
डॉ. पंकजभाई जानी
कुलपतिश्री,
श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी,
वेरावल

रमणलाल वोरा

Pro. Vasuben Trivedi

MOS. /Hi. Edu. & W. & C. Dev. / 1267/2011
Phone : 079-232 50188, 232 50195, 232 50189 (Fax)

**Minister of State,
Higher & Technical Education,
Women & Child Development**
Block No. 2/7, Sachivalaya Complex,
Gandhinagar (GUJ.) - 382 010
Date : - 2nd May, 2011

શુભકામનાએँ..

સંસ્કૃત ભારત કી પ્રાચીન ભાષા હૈ ઔર વહ બહુધા ભારતીય ભાષાઓ કી જનની ભી હૈ । અર્વાચીન સમય મેં ક્રમશઃ ઉસકા ઉપયોગ લુસ હોતા જા રહા હૈ । ભારતીય ભાષા કા સંરક્ષણ એવં સંવર્ધન કરને કે લિએ ગુજરાત સરકાર ને દિનાંક ૧૨-૪-૨૦૦૫ કો શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કી સ્થાપના કી હૈ । ઇસ યુનિવર્સિટીમે સંસ્કૃત ભાષા કા શિક્ષણ એવં સંશોધન કાર્ય કરને કે ઉપરાંત આમ જનતા મેં સંસ્કૃત કો લોકપ્રિય બનાને કા ઉદ્દેશ્ય મુખ્ય રહા હૈ । ગુજરાત મેં કર્ડ નિઝી ટ્રેસ્ટ દ્વારા સંસ્કૃત અધ્યયન કા કાર્ય હો રહા હૈ । ઉસકે ઉપરાંત સરકારી એવં સરકારી સહાયતા પ્રાપ્ત સંસ્કૃત વિદાલય ભી કાર્યરત હૈ ।

ગુજરાત રાજ્ય સ્વર્ણિમ જયંતિ કે અવસર પર માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદીજી કી પ્રેરણ એવં માર્ગદર્શન મેં સંસ્કૃત મહાકુંભ કા આયોજન કિયા ગયા થા । ભારત કે પૌરાણિક સમૃદ્ધ સંસ્કૃત સાહિત્ય એવં હમારી બહુમૂલ્ય વિરાસત એવં સંસ્કૃતિ કા પરિચય સંસ્કૃત મહાકુંભ મેં કરાયા ગયા થા । ઇસકે ઉપરાંત સંસ્કૃત કવિ સંમેલન, પત્રકાર સંગોચ્છ્વિ એવં રાષ્ટ્રીય પરિસંવાદ કો દેશ વિદેશ સે આયે હુએ સંસ્કૃત ભાષા કે વિદ્વાનો ને ઉપરિથત રહ કર મહાકુંભ કો સુશોભિત કિયા થા ।

સંસ્કૃત ભાષા કે સંરક્ષણ એવં પ્રસાર ઔર પ્રચાર કે લિએ ગુજરાત સરકાર કે વિનમ્ર પ્રયાસો કા પરિચય રાષ્ટ્રીય ફલક પર કરને કે લિએ “સ્વર્ણિમ ગુજરાત સંસ્કૃત અભિયાન” પુસ્તિકા પ્રકાશિત કી જા રહી હૈ । આશા હૈ સંસ્કૃત પ્રેમીઓ કો યહ પસંદ આયેગી ।

સંસ્કૃત ભાષા કી વિરાસત કો આનેવાલી પીઢીઓ કે લિએ સુરક્ષિત કરને કે હેતુ શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી, ગુજરાત સંસ્કૃત અકાદમી એવં સંસ્કૃત ભારતી દ્વારા કિએ ગયે સંકલિત પ્રયાસો કે લિએ મૈં અભિનંદન દેતી હું ઔર ઇન પ્રયાસો કી સફળતા કે લિએ મેરી હાર્દિક શુભકામનાએँ ।

પ્રતિ,
ડૉ. પંકજભાઈ જાની
કુલપતિશ્રી,
શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી,
વેરાવલ

(પ્રો. વસુબેન ત્રિવેદી)

રચણિગ ગુજરાત કગ

સંસ્કૃત સ્થળન

**સંગ્રહણ સંવદધં સં વો ગનાંસિ જાનતામ् ।
દેવાભાગં યથા પૂર્વે સંજાનાના ઉપાસતે ॥**

ગૃ. ૧/૧૧૧/૨

યહ ગ્રાઘૈદિક મંત્ર હમ મનુષોઓ કો સાથ સાથ ચલને, સાથ સાથ બોલને અર્થાત્ પરસ્પર સકારાત્મક સંયાદ કરને તથા એક દૂરારે કે મન: સિસ્તિ કો સમઝાને કા સન્દેશ દેતા હૈ। યહ સમાજ કી સમરસતા એવું રામાનતા કી ઓર બઢને કે લિએ હમેં પ્રેરિત કરતા હૈ। કિંગી ભી લોકતન્ત્રીય શાસન કે લિએ ઇસરે બઢકર ઔર કોઈ સન્દેશ વિશ્વ સાહિત્ય મેં શાયદ હી હો। ઇસ વૈદિક - સંસ્કૃત એવું વૈદિક - સંસ્કૃતિ કા પ્રાયોગિક પક્ષ આજ કલા-સંસ્કૃતિ એવું ધાર્મિક - લોકતન્ત્ર પ્રથાન ગુજરાત પ્રાન્ત મેં પ્રત્યક્ષ દિનગ્રાઇ દેતા હૈ।

વૈજાનિકો કી દૃષ્ટિ મેં જો 'જીન્ન' કહે જાતે હૈ - વહ સંસ્કૃત શાસ્ત્ર મેં ગુણસૂત્ર યા સંકાર કે રૂપ મેં પ્રયુક્ત હૈ - જો આગે કી આનુયંશિક પ્રોગ્રામી કે હેતુ માને જાતે હૈ।

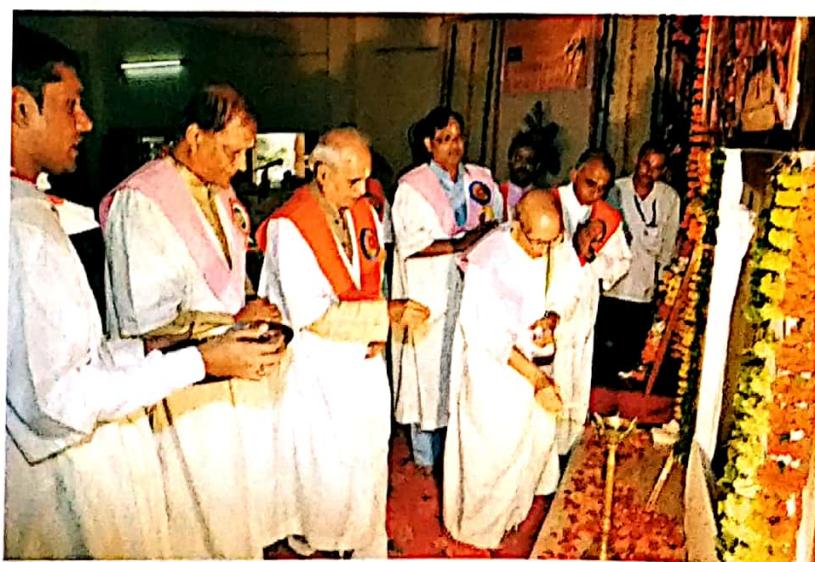
'ભગવાન સોમનાથ એવું દ્વારાકાથીશ' કે ચરણ-રજ સે પવિત્ર યહ ગુર્જર ધરા ઉપર્યુક્ત ગુણસૂત્રો કે આધાર પર રાષ્ટ્ર-પિતા મહાત્મા ગાન્ધી એવું સરદાર પટેલ જીરો વિભૂતિયો કે અધતરિત કર સકી, જિન્હોને અપને ભારતીય સાંસ્કૃતિક - વિશાળત કે આધાર રૂપ સંસ્કૃત ભાષા એવું સાહિત્ય કો માનવ જીવન મૂલ્ય કી લોકતન્ત્ર મેં પ્રતિષ્ઠા કે લિએ આવશ્યક તો માના હી -

સાથ - સાથ ઇસે ભારતીય અરિમતા કા રૂપ ભી માના।

યહું યહ ઉલ્લેખ કરના અત્યાયશ્યક હૈ કે ઇસ ગુજરાત કી થરતી કા, ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ, ભગવાન શ્રીયોમનાથ એવું ભગવાન વેદ કે સાથ હી ઇસ ગુજરાત કી પુણ્યશરા પર ઉત્પત્ત સન્તો એવું મહાત્માઓં, કા પરસ્પર ગહરા સમ્વન્ધ હૈ। ભગવાન વેદ શબ્દ રૂપ હૈ - ઉનકા વિગ્રહરૂપ શ્રી કૃષ્ણ તથા શ્રી સોમનાથ હૈ; જિનકે માનવિગ્રહ યહું કે સન્તો મેં વિદ્યમાન હૈ। ઇનકે ઉપદેશ એવું કૃપા પ્રસાદ તથા કથાવાચન ઇત્યાદિ સે સમ્પૂર્ણ ગુજરાત કી પ્રજા સુસંસ્કૃત, સંસ્કારયુક્ત એવું ધાર્મિક ભાવના સે ઓતપ્રોત હૈ।

ઇસી પ્રજા કા પ્રતિનિધિત્વ રાજતંત્ર એવું પ્રશાસનતંત્ર સે જુદે સામી સદરય કરતે હૈ। અતઃ સહજ ભાવ સે યહ ગુજરાત રાજ્ય સંસ્કૃત એવું સંસ્કૃતનિષ્ઠ ભારતીય સંસ્કૃતિ કો ઉત્ત્રત કરને કે લિએ સતત પ્રયત્નશીલ હૈ।

વહુત સમય તક દેશ કે કુછ વિકૃત ચુદ્ધિ એવું ભૌતિક - ભોગવાદી લોગ ઇસ સંસ્કૃત પર અનેક આદ્યોપ લગાતે રહે લેકિન ઉનમે જો દૃઢ પ્રતિજ્ઞા વાલે સમાજ થે - જો સંસ્કૃત એવું ધર્મ કે મર્મ કો સમઝાતે તથા રાષ્ટ્રીય એકતા એવું સમૃદ્ધિ કે લિએ હમારે ઋષિ - મુનિયો કે

ડૉ. સત્યવત શાસ્ત્રી
જાનપીઠ પુરસ્કાર સે સન્માનિત, પદ્મભૂષણ,
રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સન્માનિત, વરિષ્ઠ વિદ્વાન, પૂર્વ
કુલપતિ - શ્રીજગ્નાથ વિશ્વવિદ્યાલય - પુરી

એક સ્પન્દિત ગુજરાત (Vibrant Gujarat) કે રૂપ મેં પ્રતીત હોતા હુા દિખાઈ દિયા। ઇસ વાઇબ્રેન્ટ ગુજરાત કી અવધારણા મેં સમસ્ત ગુજરાત કી જનતા કી ક્રિયાશીલતા એવં ઇસે પરિણામ સ્વરૂપ સમ્પૂર્ણ-ગુજરાત-રાજ્ય કા ચતુર્દિક-વિકાસ નિહિત હૈ। ઇન્હીં વિકાસ કી શ્રુંખલાઓં મેં ભારતીય-સાંસ્કૃતિક-જાગૃતિ કો ભી ગુજરાત રાજ્યને મહત્વપૂર્ણ સ્થાન પ્રદાન કિયા હૈ। ઇસ સાંસ્કૃતિક - જાગૃતિ કે અવસર પર હમારે રાષ્ટ્ર કે ઋષિયોં, મુનિયોં, મનીષિયોં, કવિયોં એવં આચાર્યોં કે સન્દેશોં કો વેદ પુરાણ એવં ધર્મશાસ્ત્ર કે સાથ કાવ્યોં એવં કાવ્યશાસ્ત્રોં કે ગર્ભ સે બાહ્ર લાકર ઉનકે પ્રાયોગિક રૂપોં કો દર્શાને કા કામ ભી ગુજરાત રાજ્ય ને અપને હાથોં મેં લિયા। ઇસી પુનિત કાર્ય હેતુ શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુર્નિવર્સિટી કી સ્થાપના કી ગયી થી જિસમે આજ સંસ્કૃત ભાષા એવં સાહિત્ય કે પ્રચાર પ્રસાર કે સાથ શાસ્ત્રોં કા પરમ્પરાગત રૂપ સે અધ્યયનાધ્યાપન એવં શોધકાર્ય હો રહે હૈન્।

એક મુખ્ય બાત દેખને મેં યહ આ રહી હૈ - કિ ગુજરાત કા હર સમાજ સંસ્કૃત કો રાષ્ટ્રીયતા કી પહ્યાન સમજાકર ઇસે અપના રહા હૈ - તથા સમાજ કા હર વર્ગ ઇસે સીખના ચાહતા હૈ। સવ કી રુચિ સંસ્કૃત કે પ્રતિ વઢતી દિખાઈ દેતી હૈ। ઇસકે

તહત સમગ્ર ગુજરાત રાજ્ય મેં સ્વર્ણિમ વર્ષ પર્યન્ત સંસ્કૃત, સંસ્કાર એવં સંસ્કૃતિ સંવંધિત કાર્યક્રમો કા આયોજન હુા જિસમે વિદ્યાલય, મહાવિદ્યાલય, વિશ્વવિદ્યાલય તથા સમાજ કે હર વર્ગ કે લોગોને હિસ્સા લિયા। ગૌરવશાલી ગુજરાત રાજ્ય કે માનનીય મુખ્યમંત્રીજી આદરણીય શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોડીજી કી પ્રેરણ એવં માર્ગદર્શન મેં સંસ્કૃત ભાષા - સાહિત્ય કે પ્રચાર - પ્રસાર એવમ સંવર્ધન કા જો કાર્ય હુા હૈ વહ અવિસ્મરણીય હૈ તથા ગુજરાત રાજ્ય કે લિએ ગૌરવશાલી અધ્યાય હૈ।

ગૌરવશાલી ગુજરાત રાજ્ય કી સ્થાપના કે ૫૦ વર્ષ પૂર્ણ હોને પર, ઇસે સ્વર્ણિમ - સ્વરૂપ કે વ્યાપક એવં બહુ-આયાર્મા (Multi Dimensional) વિકાસ કો જવ રેખાદ્વિત્ત કરને કા અવસર ગુજરાત કો મિલા તો યહ

એક સ્પન્દિત ગુજરાત (Vibrant Gujarat) કે રૂપ મેં પ્રતીત હોતા હુા દિખાઈ દિયા। ઇસ વાઇબ્રેન્ટ ગુજરાત કી અવધારણા મેં સમસ્ત ગુજરાત કી જનતા કી ક્રિયાશીલતા એવં ઇસે પરિણામ સ્વરૂપ સમ્પૂર્ણ-ગુજરાત-રાજ્ય કા ચતુર્દિક-વિકાસ નિહિત હૈ। ઇન્હીં વિકાસ કી શ્રુંખલાઓં મેં ભારતીય-સાંસ્કૃતિક-જાગૃતિ કો ભી ગુજરાત રાજ્યને મહત્વપૂર્ણ સ્થાન પ્રદાન કિયા હૈ। ઇસ સાંસ્કૃતિક - જાગૃતિ કે અવસર પર હમારે રાષ્ટ્ર કે ઋષિયોં, મુનિયોં, મનીષિયોં, કવિયોં એવં આચાર્યોં કે સન્દેશોં કો વેદ પુરાણ એવં ધર્મશાસ્ત્ર કે સાથ કાવ્યોં એવં કાવ્યશાસ્ત્રોં કે ગર્ભ સે બાહ્ર લાકર ઉનકે પ્રાયોગિક રૂપોં કો દર્શાને કા કામ ભી ગુજરાત રાજ્ય ને અપને હાથોં મેં લિયા। ઇસી પુનિત કાર્ય હેતુ શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુર્નિવર્સિટી કી સ્થાપના કી ગયી થી જિસમે આજ સંસ્કૃત ભાષા એવં સાહિત્ય કે પ્રચાર પ્રસાર કે સાથ શાસ્ત્રોં કા પરમ્પરાગત રૂપ સે અધ્યયનાધ્યાપન એવં શોધકાર્ય હો રહે હૈન્।

સ્વર્ણિમ ગુજરાત કે અવસર પર માનનીય મુખ્યમન્ત્રી આદરણીય શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોડીજી કી પ્રેરણ સે સંસ્કૃત ભાષા મેં પ્રવીણ એવં બડે સમાજ કો નિર્મિત કરને કે ઉદ્ઘેશ્ય સે યુર્નિવર્સિટી ને એક લાખ છાત્રોનો સંસ્કૃત સંભાષણ મેં દક્ષ બનાને કે નિર્મિત સ્વર્ણિમ સંકલપ કો ક્રિયાન્વિત કિયા। વિદ્યાલયોં એવં મહાવિદ્યાલયોં કે વિદ્યાર્થીઓને સંસ્કૃત સમ્ભાષણ યોજના મેં સોત્સાહ ભાગ લિયા। યહ ગૌરવશાલી ગુજરાત રાજ્ય કી કાર્ય ભગવાન શ્રી સોમનાથ કી કૃપા - પ્રસાદ સે દિસમ્બર ૨૦૧૦ મેં પૂર્ણ હુા।

સ્વર્ણિમ ગુજરાત સંસ્કૃત સમ્ભાષણ યોજના

ઇસ આયોજના કા પ્રારંભ ૨૦૦૯ કે જુલાઈ મહીને મેં કિયા ગયા। યહ કાર્યક્રમ અપને આપ મેં એક અભિનવ પ્રયોગ તથા ભારત મેં પહોલા પ્રશાસ્ત કાર્યક્રમ થા, જો શ્રમસાધ્ય તો થા હી, ઇસે સાથ એક સમુચ્ચિત આયોજન-પ્રવન્ધન કી અપેક્ષા રહ્યા થા; લેકિન ભગવાન् સોમનાથ કી કૃપા એવં રાજ્ય સરકાર કા સંસ્કૃત ભાષા એવં સાહિત્ય કે પ્રતિ રચનાત્મક તથા આર્થિક સહયોગ એવં શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કે માનનીય કુલપતિજી કે સાથ સંસ્કૃત-ભારતી કે અપેક્ષિત સહયોગ કે કારણ યહ કાર્યક્રમ કર્દ પ્રકાર કે વિચાર-વિમર્શ એવં કાર્યયોજનાઓ કે દૌર સે ગુજરા।

ઇસ કાર્યક્રમ કે ક્રિયાન્વયન કી પ્રારંભિક અવસ્થા મેં સબસે ફહેલે એક શીર્ષસ્થ-સમિતિ કા ગઠન, માનનીય કુલપતિ પ્રો. પંકજ એલ. જાનીજી કી અધ્યક્ષતા મેં કિયા ગયા। ઇસી શ્રુત્ખલા મેં ઇસ કાર્ય કો સમ્પૂર્ણ ગુજરાત રાજ્ય મેં લાગુ કરને કી દૃષ્ટિ સે જિલાસ્તરીય સમિતિઓ કા ક્રમિક ગઠન કિયા ગયા।

દીપ સે દીપ જલાઓ કી નીતિ પર પ્રશિક્ષકો કે દ્વારા કાર્ય-યોજના કે તહેત ૪૦ ઘંટેકા પાઠ્યક્રમ બનાયા ગયા તથા યહ પાઠ્યક્રમ પ્રશિક્ષક વર્ગ એવં પ્રશિક્ષુ વર્ગ કે લિએ અલગ-અલગ બનાયા ગયા। પ્રશિક્ષકો કે ૨૦-૨૨ વર્ગ બનાકર ઉન્હેં પ્રભાવી ઢંગ સે

લિએ યુનિવર્સિટી પરિવાર કે સભી સદસ્યો, કાર્યકારિણી તથા વિદ્વત્ પરિષદ કે મહાનુભાવોં, સંસ્કૃત ભારતી કે અધ્યક્ષ એવં મહામન્ત્રીજી, જિલાસ્તરીય સંયોજક, વિદ્યાભારતી કે અધિકારી, સંલગ્ન મહાવિદ્યાલયોં કે પ્રધાનાચાર્યશ્રી તથા પ્રાધ્યાપકશ્રીઓં કે અયાગ પરિશ્રમ સે યહ કાર્ય પરિપૂર્ણ હુએ।

પ્રાચીન સમય મેં દેવ-દાનવોં કે સંવાદ સે સમુદ્રમન્થન હુએ, ઇસ સમુદ્રમન્થન કે માધ્યમ સે અનેકવિધ રલ પ્રાપ્ત હુએ, અન્તિમ રલ કે રૂપ મેં અમૃતકુમ્ભ પ્રકટ હુએ જિસકો ભગવાન् વિષ્ણુ ને સ્વયં ધારણ કિયા થા। અમૃત કે પાન સે દેવોંને અમરત્વ પ્રાપ્ત કિયા થા। ઇસકી સ્મૃતિ મેં ભારતવર્ષ મેં કુમ્ભમેલોં કા આયોજન કિયા જાતા હૈ।

ગુજરાત રાજ્ય કે સ્વર્ણિમજયન્તિ વર્ષ કે ઉપલક્ષ્યમેં શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કે દ્વારા એક લાખ જિજાસુ છાત્રોં કે સંસ્કૃત સમ્ભાષણ કી શિક્ષા સે દીક્ષિત કરને કા એક અદ્ભૂત, અભૂતપૂર્વ, આર્ષદૃષ્ટિજન્ય, દિશોદદેશક અનપુમ સંકલ્પ થા, જિસ સંકલ્પ કી સમ્પન્નતા કા દ્યોતક મહાકુમ્ભ સમારોહ શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કે પરિસર મેં ગુજરાત રાજ્ય કે મહનીય માનનીય મુખ્યમન્ત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદીજી કી પ્રેરક પ્રભાવક અધ્યક્ષતા મેં કિયા ગયા।

ઇસ સમાપન સમારોહ કા નામાભિધાન

સ્વર્ણિમ-ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુમ્ભ

દેવદાનવસંવાદે મથ્યમાને મહોદ્વાઈ।

ઉપત્પલોડસિ તદા કુમ્ભ: વિષ્ણુ વિષ્ણુના સ્વયમ्॥
સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુમ્ભ થા જિસકે ભૌતર યહ ભાવના નિહિત થી કિ યહ સમારોહ સંસ્કૃત કે સન્દર્ભ મેં અપને આપ મેં વિશાલ, પાવન એવં પોષક અભૂતપૂર્વ સમ્મેલન થા, ગુજરાત રાજ્ય કી સંસ્કૃત ચેતના કો પરિપુષ્ટ તથા દૈદીપ્યમાન કરને વાલા યહ અનુપમ કાર્યક્રમ જો સત્યાર્થ મેં સંસ્કૃત કા મહાકુમ્ભોત્સવ થા।

ઇસ મહાકુમ્ભ મેં તીન દિનોં તક અનેકવિધ સંસ્કૃત-સંસ્કૃતિ સંબંધ કાર્યક્રમ આયોજિત કિએ ગए થે, જિસમેં વિશાલ સમારમ્ભ-ઉદ્ઘાટન સમારોહ, સંસ્કૃત યાત્રા, વિવિધ પ્રદર્શનીયાં, સંસ્કૃત પત્રકાર સંગોષ્ઠી, રાષ્ટ્રીય પરિસંવાદ, સંસ્કૃત કવિસમ્મેલન, અખિલભારતીય પ્રતિયોગિતાએં, સંસ્કૃત સમ્ભાષણ્યોજના અન્તર્ગત સ્પર્ધાએં, યુનિવર્સિટી યુવક મહોત્સવ, રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત સંસ્થાન-માનિત વિશ્વવિદ્યાલય નવ દેહલી કે સહયોગ સે ભાસનાટ્ય-મહોત્સવ, રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત સંસ્થાન, સંસ્કૃત સાહિત્ય અકાદમી-ગાંધીનગર તથા યુનિવર્સિટી સંચાલિત સંસ્કૃત કોલેજ કે સહયોગ સે આયોજિત રાજ્યસ્તરીય સંસ્કૃત શાસ્ત્રીય વાક્પ્રતિયોગિતા એવં શલાકા પરીક્ષા ઇત્યાદિ કા આકર્ષક આયોજન કિયા ગયા।

તા. ૩ દિસ્મ્બર ૨૦૧૦ કે દિન શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી પરિસર મેં ગુજરાત રાજ્ય કે માનનીય મુખ્યમંત્રીજી આદરણીયશ્રી નરેન્દ્ર મોદીજી કે કરકમલોં સે ઇસ ‘સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુમ્ભ’ કા ઉદ્ઘાટન હુઆ। ઇસ અવસર પર સંસ્કૃત સંભાષણ કે પાઠ્યક્રમ કો પૂરા કિયે હુએ રાજ્ય કે લગ્ભગ બારહ હજાર છાત્ર જો સંભાષણ મેં દક્ષ એક લાખ સે અધિક છાત્રોને કે પ્રતિનિધિ કે રૂપ મેં યહું વિશ્વવિદ્યાલય પરિસર મેં ઉપસ્થિત થે।

ઉદ્ઘાટન-મંચ પર માનનીય મુખ્યમંત્રીજી કે અતિરિક્ત ગુજરાત રાજ્ય કે

માનનીય શિક્ષામંત્રીજી શ્રી રમણલાલ વોરાજી, માનનીય વિત્તમંત્રીજી શ્રી વજુભાઈ વાલાજી, ઉચ્ચ તકનિકી શિક્ષા રાજ્યમંત્રીજી પ્રો. વસુવેન ત્રિવેદીજી, માનનીય સંસદીય સચિવ શ્રી એલ. ટી. રાજાણીજી, સોમનાથ વિધાનસભા સદસ્ય શ્રી રાજસોભાઈ જોટવાજી, શિક્ષા વિભાગ કે માનનીય અગ્રસચિવ ડૉ.

હસમુખ અઢિયાજી (ભા.પ્ર.સે.), યુવા, સાંસ્કૃતિક એવં ખેલ વિભાગ કે માનનીય સચિવ શ્રી ભાગ્યેશ જ્હાજી (ભા.પ્ર.સે.), રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત સંસ્થાન માનિત વિશ્વવિદ્યાલય નર્ઝ દિલ્હી કે માનનીય કુલપતિજી પ્રો. રાધાવલ્લભ ત્રિપાઠીજી, તિરુપતિ રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કે માનનીય કુલપતિજી પ્રો. હરેકૃષ્ણ શતપથીજી, જગન્નાથ સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય પુરિ કે માનનીય કુલપતિજી પ્રો. નિલકંઠપતિજી, સંસ્કૃત ભારતી કે રાષ્ટ્રીય મહામંત્રી શ્રી ચમૂકૃષ્ણ શાસ્ત્રીજી, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી કે માનનીય કુલપતિશ્રી પ્રો. કમલેશ જોશીપુરાજી, જગન્નાથ સંસ્કૃત વિશ્વ વિદ્યાલય પુરિ કે માનનીય પૂર્વ કુલપતિજી પ્રો. રામકરણ શર્માજી, વયોવૃદ્ધ સંસ્કૃતજ્ઞ શ્રી વી. એન. ગાડગીલજી, એવં અન્ય સંસ્કૃતાનુરાગીજન ઉપસ્થિત થે। સભા કે પ્રારંભ મેં માનનીય કુલપતિ પ્રો. પંકજ એલ. જાનીજી ને માનનીય મુખ્યમંત્રીજી સહ ઉપસ્થિત અન્ય વિદ્વાનોનું કા શાબ્દિક પુષ્પ સે સ્વાગત કિયા ઔર માનનીય મુખ્યમંત્રીજી કી શુભ પ્રેરણ ‘વેદ સે વેબ કી ઓર’ એવં ‘ઉપનિષદ સે ઉપગ્રહ કી ઓર’ યાત્રા કો આગે બઢાને કા વિશ્વાસ દિલાયા।

માનનીય કુલપતિજી પ્રો. શતપથીજીને તથા સંસ્કૃતભારતી સંસ્થાન કે માનનીય રાષ્ટ્રીય મહામંત્રી શ્રી ચમૂકૃષ્ણ શાસ્ત્રીજીને ગુજરાત કી ઇસ પહલ કે લિએ માનનીય મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદીજી કો અભિનવ્દન દિયા તથા અપને વક્તવ્ય મેં મહાનુભવોને

કહા કે ગુજરાત મેં હુએ સંસ્કૃત સમ્ભાષણ કે ઇસ પ્રયોગ કા ભારત દેશ કે અન્ય રાજ્ય ભી અનુકરણ કરેંગે। કાર્યક્રમ કે અન્ત મેં વિશ્વવિદ્યાલય કે કુલસચિવજી ડૉ. વિષ્ણુ પુરોહિતજીને આભાર પ્રદર્શન કિયા।

સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુમ્ભ ઉદ્ઘાટન સમારોહ
કે ઉદ્ઘાટક એવં અધ્યક્ષ શ્રી નરેન્દ્ર મોદીજી।
માનનીય મુખ્યમન્ત્રીજી, ગુજરાત

આદરણીય શ્રી નરેન્દ્ર મોડીજી

ગુજરાત રાજ્ય કે માનનીય મુખ્યમન્ત્રીજી કા પ્રેરક ઉદ્ઘોધન

સંસ્કૃતપ્રેમી ભાઈઓં ઔર બહનો! અચ્છા હોતા મૈં કુછ સંસ્કૃત મેં બોલ લેતા। મૈં જબ સંસ્કૃત મેં ભાષણ સુન રહા થા તવ લગ રહા થા, આપ કો ભી લગતા હોગા કિ સંસ્કૃત ઇતના સરલ એવં સહજ હૈ! થોડા સા અગાર પ્રયાસ હમ કરેં તો ઇસે ભી સીખ સકતે હોયાં। યહાઁ મૈં દેખ રહા થા કિ ઇસ સંસ્કૃત કે કાર્યક્રમ કા એક એક શબ્દ યાં બૈઠે સબ વિદ્યાર્થીઓં કો અચ્છી તરહ સમજ્ઞ આરહા થા।

દુર્ભાગ્ય સે હમારે યાં સંસ્કૃત કો જીવન કે હિસ્સે સે હટાકર કે કલાસરૂમ કી ચાર દીવારી મેં બન્દ કર દિયા ગયા ઔર ઉસ કા પરિણામ યાં હુા કિ યાં મહામુનિયોં કી બૌદ્ધિક સમ્પદા હમારે દેખતે હી દેખતે નષ્ટ હોતી જા રહી હૈ।

મૈં સંસ્કૃતભારતી કે મિત્રોં કા, શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કા ઔર સંસ્કૃત પ્રેમી સભી મહાનુભાવોં કા રાજ્ય કી તરફ સે બહુત બહુત સાધુવાદ કરતા હું। બહુત અભિનન્દન કરતા હું। ઉન્હોને બહુત બડા કામ કિયા હૈ।

ગુજરાત કા સ્વર્ણિમ જયન્તી કા અવસર આજ નહીં તો દસ, પન્દ્રહ યા બીસ વર્ષો બાદ રંગ લાએણ એવં કુછ તો સુજ્જન ઇસ પર કિતાબ લિખેંગે કિ વાસ્તવ મેં સ્વર્ણિમજયન્તી કેસે મનાયી જાતી હૈ; ક્યોંકિ આમ તૌર પર ઇસ પ્રકાર કે સમારોહ હોતે હી રહ્યે હૈનું। તેનિન વાસ્તવ મેં ઇન અવસરોં પર હોતા ક્યા હૈ? જિસ સંસ્થા કી ગોલ્ડન જ્યુબિલી હોતી હૈ તથા જો ઉસકે કરને-ધરને વાલે લોગ હોતે હૈનું ઉનકી વાહ-વાહ હોતી હૈ તથા ઉનકા માલાઓં સે સમ્માન હોતા હૈ તથા કલ્ચરલ નાઈટ કા આયોજન હોતા હૈ ઔર બાત વહીં સમાપ્ત હો જાતી હૈ।

ઇસ કે વિપરીત હમને ગુજરાત કે સ્વર્ણિમ જયન્તી કે અવસર કો ગુજરાત કી કૈપેસિટી બિલ્ડિંગ કે લિએ ઉપયોગ કિયા હૈ। હમને ગુજરાત કે સ્વર્ણિમજયન્તી કે અવસર કો ઉભારને કે લિએ વિશેષ અવસર કે રૂપ મેં ઔર જબ સ્વર્ણિમજયન્તી કાર્યક્રમોં કી રચના હો રહી થી તબ યાં વિચાર મત્ત મેં આયા કિ સ્વર્ણિમજયન્તી અવસર પર હમ ઇસ રાજ્ય કે એક લાખ નાગરિકોં કો સંસ્કૃત સમ્ભાષણ સિખા સકતે હૈનું। જબ મૈને એક લાખ શબ્દ કહા થા તો કઈ લોગોં કો આશ્રચ્ય હુા થા, ઉસ મીટિંગ મેં કોઈ સંસ્કૃત પંડિત નહીં થા; બલ્કિ વે સબ સરકારી અફસર થે। ઉસ સમય તો એક અજૂબા લગ રહા થા-કિ ક્યા યાં હો સમ્ભવ હો સકતા હૈ? ઇસકે બાદ હમને સબકો રાસ્તા બતાયા ઇસ કાર્ય મેં હમેં કૌન - કૌન લોગ મદદ કર સકતે હૈનું। હમને ઉસકી જાનકારી દી તથા ચમુકૃષ્ણશાસ્ત્રીજી એવં સંસ્કૃતભારતી કે અધિકારિઓં સે પરિચય કરવાયા। ઇસ સંદર્ભ મેં યાં વિચાર આયા કિ જિતને ભી સંસ્કૃતપ્રેમી તથા મનીષી હોયાં ઉનકો

ઉપસ્થિત જનસમુદાય

ગુજરાત સરકારની પ્રધાન મનુષ્ય વિકાસ વિભાગ

આદરણીય શ્રી રમણલાલ બોરાજી, માનનીય શિક્ષા મન્ત્રીજી
દ્વારા સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંરકૃત મહાકુમ્ભ સ્મરણિકા વિમોચન તથા
આદરણીય પ્રો. વસુબેન પ્રિયેદીજી, માનનીય ઉદ્ઘાટન અંક તકનિકી શિક્ષા રાજ્ય મન્ત્રીજી
દ્વારા સોમજ્યોતિ વિશાળ અંક કા વિમોચન ।

માનનીય મુખ્યમન્ત્રીજી કે પ્રેરક ઉદ્ઘોધન પર ઉપરિથિત વિશાળ સંસ્કૃતાનુરાગી જનસમુદાય

खोजना चाहिये तथा इस कार्य में उनकी मदद लेनी चाहिये। इस प्रकार राज्य सरकार ने एक अलग प्रकार का पुरातत्व का काम किया। आर्किओलोजी वाले पथ्थर खोजते हैं, इमारतें खोजते हैं। हमने उससे बाहर निकल कर संस्कृत के पण्डितों को खोजने का काम शुरू किया इसका परिणाम यह हुआ कि सब की शक्ति लगी और राज्य के अन्दर एक लाख लोगों ने संस्कृत सम्भाषण के साथ अपने आपको जोड़ा, संस्कृत बोलने लगे, उनको कोन्फिडेन्स के लिए एक मंच मिला।

कभी-कभी हमें लगता है कि संस्कृत बोलना नहीं आयेगा, क्या कभी हमने यह सोचा कि कोई गुजराती भाषा जब तक हमें नहीं सिखाएगा तब तक हमें गुजराती नहीं आयेगी? घर में बात करते करते हम गुजराती भाषा सीख जाते हैं। जब भाषा जीवन का हिस्सा होती है तो वह सहज रूप में आ जाती है। उदाहरण के तौर पर यदि हमारे घर में कोई अनपढ नौकर भी होता है जिसे कुछ भी नहीं आता - तो भी वह फोन उठाता है - और बोलता है 'हेलो!', अरे! 'हेलो' किस भाषा का शब्द है? वह तो अनपढ है। लेकिन उसको मालूम है कि फोन उठाने के बाद हेलो बोला जाता है। उसको उतनी अंग्रेजी आ गई। यह सहज जीवन का हिस्सा बन जाता है। यदि हम संस्कृत को अपने जीवन के हिस्से के रूप में नहीं जोड़ेंगे तो यह बहुत बड़ी महामुनियों द्वारा दी गई सम्पत्ति हमारी आंखों के सामने से ओझल हो जायेगी।

मैं कभी-कभी सोचता हूँ कि देश के आजाद होनेके बाद जो हमारी सांस्कृतिक विरासतें थी उसकी रक्षा करना तो हमारा कर्तव्य था, परन्तु दुर्भाग्य से हमारा देश ऐसे विचार प्रवाह में बह चला जिस से यह सोच बन गई कि देश

का जो कुछ भी है वह बेकार है, जब तक बाहर वाला नहीं आएगा तब तक हमारा देश प्रगतिशील देश नहीं माना जा सकता। इस मानसिक गुलामी का परिणाम हूआ कि हमने अपना खो दिया, देखते ही देखते हम ने आपना नष्ट कर दिया। क्या कभी किसी ने सोचा है कि दुनिया की सबसे प्राचीन संस्कृति तथा जीवन-व्यवस्था अनेक संकटों से गुजराती हुयी अनेक आक्रान्ताओं के बीच से विजयी होकर आयी है। कुछ तो उसके अन्दर दम होगा जो कि हजारों वर्षों के संकट के बाद भी आज खड़ी है। और वह कौन सी भाषा है जो उस सम्पदा तक ले जा सकती है; वह कौन सी व्यवस्था है जो इस भाषा के माध्यम से उस युग के अन्दर लोगों तक पहुँचाया गया होगा और सारे सवालों का उत्तर एक ही मिलता है - कि वह संस्कृत-भाषा है। हमारे पुराने खजानों को अगर जानना है - तो हमें संस्कृत सीखना होगा।

आज भी एशियन कन्फ्रीज के संस्कृत के स्कोलर हमारे देश में आते हैं। जर्मनी में देखिये! लोग संस्कृत अध्ययन के लिए अत्यधिक उत्सुक हो रहे हैं। लोगों ने संस्कृत के साथ आयुर्वेद को अपनाना शुरू कर दिया है। यह इतनी बड़ी सम्पदा है कि यदि इसके लिए देश में माहौल बने तो आज नहीं तो कल देश का अवश्य विकास होगा।

मुझे स्मरण है कि जब श्री मोरारजी भाई की सरकार थी तब उस समय कुछ लोगों ने आग्रह किया था कि रेडियो पर संस्कृत में समाचार क्यों नहीं सुनाये जाते? श्री मोरारजी भाई के समय में संस्कृत में समाचार-पठन प्रारंभ हुआ। लेकिन कुछ सालों से इस बात को लेकर सरकार में फाइलें चल रहीं हैं कि दूरदर्शन से प्रसारित होने वाले संस्कृत-समाचार को सुनने वाले बहुत कम है - तथा खर्च

महानुभावों का अभिवादन

बहुत आता है, इस लिए इसे बन्द कर देना चाहिए। ये फाइलें चल रही हैं - एवं कभी-कभी सरकार भी बन्द करने के लिए मन बना लेती है। लेकिन फिर समाज का दबाव बन जाता है - तो मामला अटक जाता है। लेकिन मामला अभी भी अटका हुआ है। जब लोग बोलते नहीं, सुनते नहीं तो इस संस्कृत को छोड़ दो - ऐसी ही मानसिकता का यह परिणाम है कि संस्कृत की यह हालत है।

जब मैंने संस्कृत विश्वविद्यालय को शुरू किया तब मुझे लोग कहते थे - इससे क्या निकलेगा? मैं ने कहा आप जब टेक्निसियन बनाओगे तब इसमें प्राण भरने का काम संस्कृत-युनिवर्सिटी के विद्यार्थी करेंगे।

एक मूर्तिकार मूर्ति बनाता है - लेकिन संस्कृत का पण्डित इसमें प्राणप्रतिष्ठा करता है - जिससे मूर्ति भगवान् बन जाती है। समाज में जीवन की प्राणप्रतिष्ठा करने का सामर्थ्य इस परम्परा में है। तथ तो देश को करना है - कि हमें टेक्नोलोजी विज्ञान के साथ सच्चे अर्थ में इंसान तैयार करने हैं तो हमें टेक्नोलोजी विज्ञान के साथ-साथ इस कला एवं संस्कृति को भी पैरलल में चलाना है - तभी तो देश बन सकता है। कोई भी देश रोबोटों का देश नहीं हो सकता। संवेदनाओं से भरा हुआ देश होता है। राष्ट्र का अपना चिन्तन होता है, और उसी के बदौलत राष्ट्र विकास करता है। और यह सामर्थ्य संस्कृत में है।

बहुत कम वर्ष हुए इस संस्कृत-युनिवर्सिटी को - लेकिन इसने आज देश में अपनी जगह बना ली है। और यह भी आनन्द का विषय है कि चारों तरफ से संस्कृत विश्वविद्यालय से लोग जुड़ रहे हैं। गुजरात में हमारे यहाँ बहुत सी पाठशालाएँ चल रही हैं। सरकार उनको एक नया पैसा ग्रान्ट नहीं देती थी। मैं ने निर्णय किया कि संस्कृत पाठशालाओं को वेतन दिया जाए एवं देना शुरू किया। हमें तो इसे बढ़ावा देना था। आज श्री सोमनाथ संस्कृत-युनिवर्सिटी में ८० से ज्यादा नवजावान, संस्कृत में पी. एच. डी. कर रहे हैं। इस से संबद्ध एक-एक अध्ययन जो होगा; मैं समझता हूँ कि वह समाज के लिए बहुत बड़ी विरासत बनने वाला है।

आज दुनिया में स्थापत्य-कला की चर्चा होती है। मैं तो यह चाहता हूँ कि स्थापत्य-कला - आर्किटेक्चर के सेमिनार हो तो एक-दो संस्कृत वक्ता को भी उसमें बुलाना चाहिए

- जो परम्परागत संस्कृत के जनाकार हों तथा संस्कृत में आर्किटेक्चर के बारे में क्या वर्णन किया गया है - वे बताएँ, तब दुनिया की आँखे खुलेंगी कि हमारे पूर्वजों ने स्थापत्य के क्षेत्र में कितने काम किये हैं।

आज संस्कृत

उसका संस्कृत के साथ सम्बन्ध होता है। जो जितना अधिक संस्कृत का जानकार भविष्यवेत्ता होगा - वह उतना ही भरोसेमंद होगा। इसके बाद उसके अनुरूप कपड़े अच्छे हों तो और अच्छा होगा। लोगों की उसके प्रति श्रद्धा बढ़ जाती है। जैसे केमिली डॉक्टर लोग रखते हैं - वैसे ही केमिली एस्ट्रोलोजर भी लोग रख लेते हैं।

यह एक ऐसा क्षेत्र है जब द्विधा होती है तब लोग वहाँ चले जाते हैं। भाइयों एवं

बहनो ! केवल व्यक्तिगत जीवन की नहीं, राष्ट्र को भी दुविधा से निकलना है तो महाविरासत संस्कृत की शरण में जाना होगा। आज विश्व बहुत बड़े संकट से गुजर रहा है। ग्लोबल वोर्मिंग की चर्चा हो रही है - कारण है कि हजारों वर्षों की जीवन व्यवस्था को लेकर जीने वालों ने ऐसा पाप किया, जिसके कारण मानव जाति के लिए 'ग्लोबल वार्मिंग' की समस्या आयी। कार्बन से ग्रसित वह जमाना क्या था और क्या कारण था तथा दो सौ साल के भीतर-भीतर वह कौन सी जीवन व्यवस्था विकसित हुयी जिसने आज मनुष्य को भयभीत कर के रख दिया है।

इसका सीधा जवाब है - हमारे पूर्वजों ने जो हमें जीवन व्यवस्था दी थी पर वह प्रकृति के साथ संघर्ष की जीवन व्यवस्था नहीं थी - प्रकृति के साथ प्रेम की जीवन व्यवस्था थी। प्रकृति-शोषण, हमारे पूर्वजों ने नहीं

सिखाया था। क्या आज दुनिया में हो रहे ग्लोबलवार्मिंग का जबाव हमारे शास्त्रों में उपलब्ध है ? मैं चाहता हूँ कि गुजरात के संस्कृत के पण्डित "ग्लोबलवार्मिंग एण्ड संस्कृत लिटरेचर" - विषय पर सेमिनार का आयोजन करें तथा पी.एच.डी. के माध्यम से संशोधन कार्य करें। मैं विश्वासपूर्वक कहता हूँ कि ग्लोबल वार्मिंग की समस्याओं का जबाव हमारे संस्कृत साहित्य में उपलब्ध हैं, तथा दुनिया को इस संकट से बचाने की ताकत इस

संस्कृत-साहित्य में पड़ी है और हमें भी थोड़ी बहुत स्ट्रेटेजी को बदलना चाहिए। एम.बी.ए. के कोर्सिस हो रहे हैं। क्या संस्कृत के जमाने में एम.बी.ए. एवं बिज्ञानस मैनेजमेंट था या नहीं ? कुछ दिन पहले मैं भी एक किताब पढ़ रहा था-रामायण एण्ड पब्लिक एडमिनिस्ट्रेशन। एक-एक घटना रामायण की लेकर जो वर्णन किया गया है-वह

बहुत अच्छा है। गीता एवं मैनेजमेंट पर तो ढेर सारी पुस्तकें लिखी गयी हैं। आधुनिक मैनेजमेंट के सिद्धान्त गीता में दिख रहे हैं। ह्यूमन डेवेलपमेंट की चर्चा ही करते हैं। हमारे शास्त्रों में भरपूर इसकी व्यवस्था का

वर्णन है। अथर्ववेद को हम इस सन्दर्भ में देखें तो हमें समर्थन मिलता है कि हम प्राकृतिक जीवन के साथ कैसे जुड़े रह सकते हैं। ऋग्वेद को देखने से यह पता लगता है कि हमें किस रास्ते पर चलना चाहिए। हमारे पास इतनी भारी सम्पदा पड़ी है, तो हम इसका सही उपयोग करें। हमें नयी खोज करने की जरूरत नहीं है। बल्कि आप उसे समझें कि उन सिद्धान्तों का हम कैसे उपयोग कर सकते हैं। मैं समझता हूँ कि यदि हमारे संस्कृत क्षेत्र के लोग मानवजाति के संकटों से निकलने के रास्ते खोज कर दुनिया के सामने लायें तो संस्कृत रिलेवेंट हो जायगी। लोगों के लिए यह संस्कृत अनिवार्य हो जायगा। लोगों को लगेगा कि अगर समस्याओं का समाधान इस शास्त्र में है तो वे जरूर खोज करेंगे।

मित्रों ! मुझे विश्वास है कि संस्कृत में सभी समस्याओं का समाधान है। यह महाकुंभ तो एक प्रयास है। इस महाकुंभ की सफलता को केवल एक मैं शुभारंभ मानता हूँ, क्योंकि मेरे सपने इससे भी बहुत बड़े हैं। एक लाख लोग संस्कृत में संभाषण करें - यह हिन्दुस्तान की पहली घटना है। मैं चाहता हूँ, राष्ट्रिय कविसम्मेलन जो हजारों साल से कवि सम्मेलन यहाँ राष्ट्रिय स्तर के नहीं हुए - यह एक ऐतिहासिक घटना है। परन्तु इसके बावजूद मैं मानता हूँ कि संस्कृत-भाषा एवं

સાહિત્ય કે પ્રસાર કે ક્ષેત્રમાં હમેં ઔર અધિક આગે જાના હૈ | ઔર ભી વિકાસ કરના હૈ, ઔર ભી ઊંચાઈ કો પ્રાપ્ત કરના હૈ; ઔર માનવ જાતિ કો સંકટોને બાહર નિકાળે કે લિએ જો હમારી વિરાસત હૈ ઇસકે સહારે હમેં આગે બढના હૈ | હમારે દેશ કા યહ દુભગ્ય હૈ કિ હમેં જિતના દૂસરે વિરાસતોનો બચાને કી ચિન્તા રહતી હૈ

તથા ઉસમે મીડિયા-કર્મી ભી લગે રહતે હૈન્ - ઉતની ચિન્તા ઇસ સંસ્કૃત-વિરાસત કો બચાને એવં વિકસિત કરને કી નહીં હોતી | યહ જો ફર્ક હૈ યહ પીડી દેતી હૈ | લેકિન મુજ્જે વિશ્વાસ હૈ કિ આજ નહીં તો કલ કોઈ ન કોઈ તો આયેગા જો ઇસ નયે યુગ કો લાયેગા તથા ઇસ પરિવર્તન કો સ્વીકાર કરેગા | ઔર તબ જાકર દુનિયા બદલેગી |

ગુજરાત મેં જિન યુવકોનો કોઈ આર્થિક લાભ કી ગારન્ટી નહીં હૈ, ફિર ભી ઇસ દેશ કી સંસ્કૃતિ કે પ્રતિ પ્રેમ કે કારણ ઇસ સંસ્કૃત-સંભાષણ મેં હિસ્સા લે રહે હૈન્ - મૈં ઉન સભી

વિદ્યાર્થીઓનો બહનોને એવં ભાઈઓનો હૃદય સે અભિનન્દન કરતા હોય |

ઇસ કાર્ય કો કરને કે પીછે જિન આચાર્યોને શિક્ષકોને, સંસ્કૃત કે પ્રતિ પ્રેમ કરને વાળે નાગરિકોને અપના સમય નિકાલકર કે ઇસ અભિયાન કો આગે બઢાયા હૈ - વે સબ ભી ઇસ અભિનન્દન કે અધિકારી હોય |

ગુજરાત કી સ્વર્ણમજયન્તી કે અવસર પર એક વર્ષ કે અન્દર જો ભી કાર્યક્રમ આયોજિત હુએ હૈન્ વે આને વાલી પીઢિયોને લિએ વિરાસત કે રૂપ મેં નોંબ ડાલને વાળે હૈ - ઉસમે યહ સંસ્કૃત-સંભાષણ કો કાર્યક્રમ

પ્રથમ પંક્તિ કો કાર્યક્રમ બન કર રહેગા - યાહ મેરા અદૃટ વિશ્વાસ હૈ | મૈં એક બાર ફિર સબ કા અભિનન્દન કરતા હું | દેશભર કે સંસ્કૃત-યુનિવર્સિટી સે આયે હુા સભી મહાનુભાવોનો કા ઇમ ગુજરાત કી ધરતી પર મૈં સ્વાગત કરતા હું, ઔર આપ સબ કા આવાહન કરતા હું કિ આઇયે! ઇમ ગુજરાત મેં અપને પાણીદિલ્ય

કા ઉપયોગ કીજાએ ઔર એક નયી પરમ્પરા કો તૈયાર કરને કે લિએ અપની સહયોગાત્મક એવં સ્વનાત્મક શક્તિ કા ઉપયોગ કીજાએ, હમ આપકા સાથ દેને કે લિએ તૈયાર હોયાં |

|| જય જય ગરવી ગુજરાત ||

|| જય જય સ્વર્ણિમ ગુજરાત ||

.....

સ્મરણિકા વિમોચન

ઉદ્ઘાટન સમારોહ કે દૌરાન ગુજરાત રાજ્ય કે માનનીય શિક્ષા મન્ત્રી આદરણીય શ્રી રમણલાલ વોરાજી ને સ્વર્ણિમ ગુજરાત સંસ્કૃત સમ્ભાષણ યોજના એવં સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુંભ કી 'સ્મરણિકા' કા વિમોચન કિયા। માનનીય ઉચ્ચ એવં તકનીકી શિક્ષા રાજ્ય મન્ત્રી આદરણીય પ્રો. વસુબેન વ્રિદ્ધીજી ને શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કી પત્રિકા 'સોમજ્યોતિ' કે વિશિષ્ટ અંક કા વિમોચન કિયા। રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત સંસ્થાન માનિત વિશ્વવિદ્યાલય, દિલ્લી સે પધારે માનનીય કુલપતિજી પ્રો. રાધાવલ્લભ ત્રિપાઠીજી ને 'ગુર્જરધરે વિભાસિ' સંસ્કૃત ગીત સી. ડી. કા વિમોચન કિયા। વિશ્વવિદ્યાલય પરિવાર કી તરફ સે સમારોહ કે દૌરાન વિશિષ્ટ મહાનુભાવોની કા અભિવાદન કિયા ગયા।

ગૌરવશાલી ગુજરાત
રાજ્ય કે મહિમા ગાન કરતે હુએ સંસ્કૃત ગીત કી નૃત્ય કે રૂપ મેં મંચ પર પ્રસ્તુતિ કી ગઈ સાથ હી વિદ્યાર્થીઓ એવં અધ્યાપકોને ને 'સ્વર્ગ સે સ્વર્ણિમ ગુજરાત તક' સંસ્કૃત નાટક મંચ પર પ્રસ્તુત કિયા। ઇસ મહાકુંભ મેં સંસ્કૃત સમ્ભાષણ નિપુણ વિદ્યાર્થી, સંસ્કૃત વિષય કે વિદ્વાન પ્રાધ્યાપક, વિષય વિશેષજ્ઞ વિદ્વાન પ્રાધ્યાપક, વિષય વિશેષજ્ઞ વિદ્વાન પ્રાધ્યાપક, સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કે માનનીય કુલપતિશ્રી, અધિકારી ગાન એવં સંસ્કૃત મેં રૂચિ રખને વાળે અન્ય મહાનુભાવો એવં છાત્રોને કે સાથ લગભગ ૧૫૦૦૦ લોગ ઉપસ્થિત રહે।

રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત પરિસંવાદ

સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુંભ કે ઉદ્ઘાટન સત્ર કે પશ્ચાત્ત અપારાહ્ન મેં એક રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત પરિસંવાદ કા ભી પ્રારંભ હુએ। ઇસ પરિસંવાદ કા વિષય થા- 'સંસ્કૃત વાડ્મય એવં આધુનિક સમાજ'। ઇસ કેન્દ્રીય વિવાધધારા કે અન્ય વિષય ભી આનુષંગિક વિષય વક્તાઓને, શોધપત્ર પ્રસ્તુતકર્તા તથા પરિસંવાદ મેં ભાગ લેને વાળોને કે લિએ નિર્ધારિત કિયે ગયેથે।

ઇસ પરિસંવાદ કે ઉદ્ઘાટન સત્ર કી

અધ્યક્ષતા કા સફલ નિર્વહણ ડૉ. ગौતમભાઈ પટેલ ગુજરાત કે પ્રાચ્યત સંસ્કૃત મનીષી ને કિયા તથા ડૉ. રાજેન્દ્ર નાણાવટીજી ઇસ સત્ર મેં સારસ્વત અતિથિ કે પદ પર આસીન થે। ઇસ સત્ર મેં શ્રી વસન્તજી ગાડગિલ ઉપસ્થિત થે।

ઇસ સત્ર મેં વિભિન્ન વિષયોને પર વિદ્વાનોને અપને શોધપત્ર એવં વ્યાખ્યાન પ્રસ્તુત કિયે જિનમેં શ્રી જગદ્ગુરુ રામાનન્દ રાજસ્થાન સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કે પ્રો. તારાશંકર પાણ્ડેયજી ને અપના વ્યાખ્યાન પ્રસ્તુત કિયા તથા ઇસી ક્રમ મેં ડૉ. નાણાવટીજી તથા અમેરિકા સે પધારે ડૉ. વેદાલંકારજી ને અપને સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યાનોને મેં સંસ્કૃત વાડ્મય કી ઉપાદેયતા, સામયિકતા, વैજ્ઞાનિકતા એવં ઇસે સામાજિક ભૂમિકા પર પ્રભૂત પ્રકાશ ડાલા। પં. વસન્ત ગાડગિલજી ને અપને વ્યાખ્યાન મેં સ્વતંત્રતા સંગ્રામ મેં સંસ્કૃત કી ભૂમિકા કે સાથ અન્ય સંસ્કૃત કી

સંસ્કૃત વાડ્મય કે અધ્યયન સે પરિવાર, વ્યક્તિ એવં સમાજ મેં ર્વચનાત્મક દૃષ્ટિ મિલને કી બાતે કહી તથા ઇસે પ્રચાર-પ્રસાર પર વિશેષ બલ દેને કે લિએ ગુજરાત રાજ્ય કી તથા શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કી ભૂમિકા કી સરાહના કી।

ઇસ પરિસંવાદ કે દ્વિતીય દિન કે તીસરે સત્ર મેં શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કે માનનીય કુલપતિ પ્રો. પંકજ એલ. જાનીજી સ્વયં ઉપસ્થિત હુએ તથા ઇસ પરિસંવાદ કે લિએ આગન્તુક વિદ્વાનોને કે સમક્ષ કુછ ચુનોતીપૂર્ણ એસે વિષય ઉપસ્થાપિત કિયે જિન પર અગર શોધકાર્ય હો તો અવશ્ય હી ભારતીય સમાજ સંસાર કે સામને એક આદર્શ ઉપસ્થાપિત કરેગા। ઇન પ્રશ્નોને મેં આયુર્વેદ એવં ચિકિત્સાશાસ્ત્ર સે સમ્બન્ધિત એસે પ્રશ્ન થે- જિનકે ઉત્તર એવં પ્રયોગ કે આધાર પર આજ ભી અભિમન્યુ એવં અન્ય પૌરાણિક પ્રજ્ઞાવાન શિશ્યોનો કો જન્મ દિયા જા સકતા હૈ। ઇસે લિએ માનનીય મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોડીજી કી 'વેદ સે વેબસાઈટ' એવં 'ઉપનિષદ સે ઉપગ્રહ' તક કે વैજ્ઞાનિક રહસ્ય કો સંસ્કૃત વાડ્મય મેં અનુસંધાન કે લિએ આપને વિદ્વાનોની કા આહ્વાન કિયા।

ઐતિહાસિક ભૂમિકાઓને પર ઓજસ્વી વક્તવ્ય દેકર સંસ્કૃત કે વિકાસધારા કે કુછ અજ્ઞાત પહ્લુઓનો શ્રોતાઓને કે સમક્ષ ઉપસ્થિત કિયા તથા સ્વર્ણિમ ગુજરાત રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત મહાકુંભ કે અનુષ્ઠાન કે આયોજન કે લિએ ગુજરાત રાજ્ય એવં શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી કી ભૂર્ભૂરિપ્રશંસા કી।

ઇસ દ્વિવિસીય પરિસંવાદ કે ઉદ્ઘાટન સત્ર મેં બોલતે હુએ ડૉ. ગौતમભાઈ પટેલને સંસ્કૃત વાડ્મય કે વैવિધ્યપૂર્ણ સ્વરૂપ કો આધુનિક સમાજ સે સમ્વદ્ધ કરતે હુએ સંસ્કૃત કો એક વ્યાપક સાહિત્ય બતાયા તથા કહા કી ઇસે અધ્યયન કરને સે વ્યક્તિ-સમાજ-રાષ્ટ્ર એવં વિશ્વકલ્યાણ કે વિષય મેં માનવતા કી ભૂમિકા કા પતા લગતા હૈ।

ઇસી પ્રકાર અમેરિકા સે પધારે ડૉ. વેદાલંકારજી ને પૂર્વ એવં પાશ્ચાત્ય દેશોને

પ્રો. પંકજ એલ. જાનીજી ને ઇસી પ્રકાર વાસ્તુ એવં જ્યોતિષ સે સમ્બન્ધિત અનેક જિજાસાએં ઇસ પરિસંવાદ મેં ઉપસ્થાપિત કી જિનકા સમાધાન યથાસાધ્ય જ્યોતિષ એવં વાસ્તુશાસ્ત્ર કે વિદ્વાન જયપુર સે પધારે ડૉ. વિનોદ કુમાર શર્માને કિયા।

ઇસે અતિરિક્ત ઇસ સત્ર કી અધ્યક્ષતા કર રહે ડૉ. રામરાજ ઉપાધ્યાય પૌરોહિત્ય વિભાગાધ્યક્ષ, શ્રી લા. બ. શા. રા. સં. વિદ્યાપીઠ ને પૌરોહિત્ય કે માધ્યમ સે સંસ્કૃત વાડ્મય કો પ્રત્યેક ભારતીય પરિવાર મેં ઉપલબ્ધ બતાયા તથા ઇસે સૈદ્ધાન્તિક એવં પ્રાયોગિક પક્ષ કો સ્પષ્ટ કરતે હુએ પ્રાયોગિક પક્ષ મેં માતાઓ-બહનોની તથા ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોની ભૂમિકા કી સરાહના કી।

....

संस्कृत - संस्कृति

प्रदर्शनी विवरण

श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी, वेरावल द्वारा आयोजित स्वर्णम् गुजरात राष्ट्रीय संस्कृत महाकुम्भ के अद्वृत विशेष आकर्षणों में एक था संस्कृत विविध प्रदर्शनीयों का महाकुम्भ। माननीय मुख्यमंत्रीजी के कर कमलों से संस्कृत प्रदर्शनी का उद्घाटन किया गया। इस प्रदर्शनी में भारतीय जीवन पद्धति के सभी आयामों का संस्कृत साहित्य के आलोक में भलीभाँति प्रदर्शन किया गया था - जैसे योग, आयुर्वेद इत्यादि। विशेष आकर्षण के केन्द्र थे - गोमुत्र से घड़ी का चलना तथा वैदिक ग्रन्थों में निहित विज्ञान तत्त्वों को समझानेवाले पोस्टर एवं अन्य साधन।

इसी प्रकार गुजरात के संस्कृत मनीषी श्री के. का. शास्त्रीजी की कृतियों का प्रदर्शन भी अपनेआप में अद्वितीय थी। इस संस्कृत प्रदर्शनी की विधाओं के माध्यम से एक संस्कृत के जागृत समाज को प्रस्तुत किया गया था जो आगन्तुकों को अति प्राचीनकालीन संस्कृत के समाज एवं वैदिक जीवन पद्धति की एक झलक को प्रस्तुत करता था।

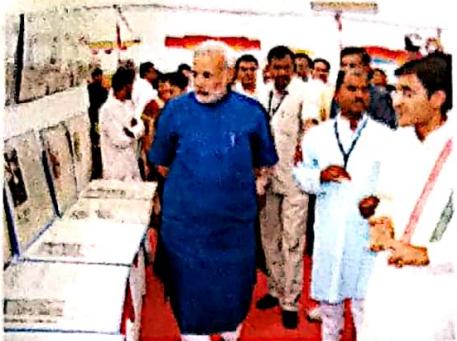
प्रमुख प्रदर्शनियां निम्नानुसार थीं

- वेद प्रदर्शनी।
- वास्तुशास्त्र प्रदर्शनी।
- ज्योतिषशास्त्र प्रदर्शनी।
- कर्मकाण्ड प्रदर्शनी।
- हस्तकला फोटो प्रदर्शनी।
- पृथक विमान शास्त्र प्रदर्शनी।
- पद्मश्री के. का. शास्त्रीजी के सन्मानपत्रों की एवं पदकों की प्रदर्शनी।
- योगदर्शन प्रदर्शनी।
- संस्कृत गृहवास्तु प्रदर्शनी।
- संस्कृत विज्ञान प्रदर्शनी।
- आयुर्वेद प्रदर्शनी।
- ग्लोबल वोर्मिंग प्रदर्शनी।

महाकुम्भ के अन्तर्गत आयोजित कार्यक्रमों ने संस्कृतानुरागी सब दर्शकों का मन पुलकत किया। इसी प्रकार प्रदर्शनीयों में "संस्कृत ग्राम" लोगों के मन को आकर्षित करने में अग्रेसर रहा।

प्रदर्शनी

। यहां प्राचीन एवं अर्वाचीन परम्पराओं का सुभग समन्वय देखने को मिला । संस्कृत प्रेमी प्रजा के प्रतिभावों से युनिवर्सिटी के उत्साह में एक अलग सा संचार दिखाइ दे रहा था ।

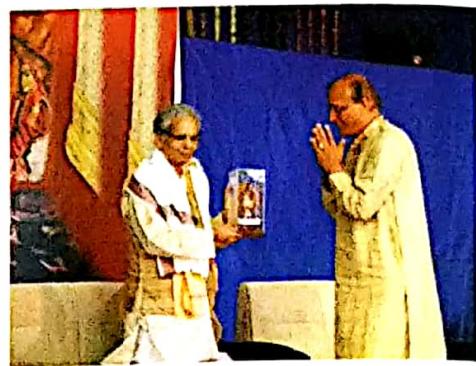
संस्कृत भाषा में निहित ज्ञान को भौतिक वस्तुओं से प्रगट करना प्रदर्शनी है । विविध विषयों की प्रदर्शनी ऐसी लगी थी कि एक चित्र या वस्तु के साक्षात् दर्शन के कारण एक हजार शब्द बोलने की ज़रूरत नहीं रहती है । वस्तु निर्देशन या चित्र से विषय वस्तु ज्यादा स्पष्ट और दृढ़ बन जाती है । नगरजनों में प्रदर्शनी ने एक बड़ा आकर्षण उत्पन्न किया था ।

प्रदर्शनी के बाद दर्शकों के प्रतिभाव कुछ इस तरह के थे की क्या वास्तव में ये सब संस्कृत भाषा में हैं जो हमें आज पता चलता है । वेदों में कौन सा विज्ञान नहीं है ? "सर्वज्ञान मयो हि रः" यह वेद प्रशंसा वचन सार्थकरूप में देखने को मिला और प्रदर्शनी देखने के बाद दर्शकों में संस्कृत भाषा के प्रति आस्था श्रद्धा और भी बढ़ी, तथा विश्वास हुआ कि वास्तविक रूप में ज्ञान हमारे वेदों में भरा पड़ा है । भारत एक आध्यात्मिक देश होने के साथ विदेशों को और वैज्ञानिकों को नया-नया मार्ग दिखाने वाला देश है - यह सब हमारी ग्रन्थ समृद्धि और प्रदर्शनियां देख कर सुनिश्चित होता है ।

संस्कृत भाषा के प्रति और उसमें भी वास्तुशास्त्र-ज्योतिष-कर्मकाण्ड जैसे विषयों में दर्शकों की आस्था में वृद्धि हुई । प्रदर्शनी के माध्यम से संस्कृत को एक न केवल भाषा के रूप में किन्तु समाज में, जगत में विद्यमान सारे विषयों के उद्गम स्थान के रूप में लोगों ने जाना है, समझा है और माना है ।

प्रदर्शनी कार्य में जिन महानुभावों का विशेष योगदान रहा उन में संस्कृत भारती, गुजरात प्रान्त के अध्यक्ष श्री गिरीशभाई ठाकरजी, महामन्त्रीजी श्री चन्द्रभूषण पाण्डेयजी भावनगर के प्रो. जाडेजाजी, विद्याभारती संस्था की प्रा. दक्षाबेन शुक्लजी तथा युनिवर्सिटी के अधिकारीगण, प्राध्यापक गण एवं कर्मचारी गण मुख्य हैं ।

भास नाट्य

स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकृम्भ के अन्तर्गत राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान - नवदेहली मानित विश्वविद्यालय (मानवसंसाधन विकास मन्त्रालय, भारत सरकार) के संयुक्त उपक्रम से प्रभास तीर्थ में भास नाट्य महोत्सव का मनोरम, सुचारू एवं हृदयाहादक रंगारंग कार्यक्रम का आयोजन सुफल और सफल हुआ।

संस्कृत नाट्यजगत में यशस्वी कवियों के नाम का प्रारंभ महाकवि भास से शुरू होता है। हास्य कवि में भास सर्वदा अग्रगामी हैं। जिस नाटक में जो रस प्रचुर मात्रा में भरा पड़ा है उन सब रसों का रसास्वादन प्रेक्षकों ने प्रचुर मात्रा में अभिनीत नाटकों द्वारा किया। दिनांक ३/१२/२०१० को नाट्यमहोत्सव का उद्घाटन समारोह हुआ और तीन दिन चलने वाले इस महोत्सव में १२ नाटकों का मञ्चन हुआ। प्रो. राधावल्लभ त्रिपाठीजी मान, कुलपतिजी - राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान - नवदेहली के द्वारा उद्घाटन हुआ प्रो. नीलकण्ठपतिजी की अध्यक्षता में डॉ. रामकरणशर्माजी एवं श्रीनिवास रथजी की सारस्वत विशेषोपस्थिति में तथा प्रो. पंकज एल. जानीजी कुलपति - श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी, वेरावल एवं डॉ. गौतमभाई पटेलजी पूर्वध्यक्ष - गुजरात संस्कृत अकादमी की विशिष्ट उपस्थिति में अभूतपूर्व रूप से भास नाट्य महोत्सव का उद्घाटन एवं मंचन हुआ। दिनांक ५/१२/२०१० को प्रो. कलानाथ शास्त्रीजी, प्रो. राजेन्द्र नाणावटीजी, प्रो. वेदालंकारजी एवं प्रो. श्रीमती एस. आर. लीलाजी के सान्निध्य में तथा प्रो. पंकज एल. जानीजी की विशिष्ट उपस्थिति में समापन समारोह का आयोजन हुआ।

गुजरात राज्य में स्वर्णिम गुजरात जयन्ती वर्ष पर संस्कृत-संस्कृति-संस्कार द्वारा मनाया गया यह महाकृम्भ एवं भास नाट्य महोत्सव इतिहास में सदा सर्वदा याद किया जायेगा ऐसा दर्शकों ने अपने हृदय से भाव व्यक्त किया और संपूर्ण नाट्य महोत्सव को जन-प्रीति लोक-चाहना प्राप्त हुई जिसके लिये हम गौरव का एवं भविष्य में होने वाले ऐसे आयोजनों में हमें आत्मविश्वास प्रदान करेगा-इसका हमें विश्वास है। मञ्चन किये गये नाटक और संस्था का परिचय कुछ इस प्रकार है।

महोत्सव

महाकवि भास प्रणीत रूपकों की प्रस्तुति

दरिद्रचारुदत्तम्

- रसधनि नाट्य संस्था, निर्देशिका - डॉ. उमाबेन अनन्तानी, अहमदाबाद

दूतवाक्यम्

- श्री बाबडे श्वर संस्कृत महाविद्यालय, सांदीपनी विद्यानिकेतन, पोरबन्दर

मध्यमव्यायोग

- राष्ट्रिय संस्कृत विद्यापीठ, तिरुपति।

कर्णभारम्

- विवेणी नाट्य संस्था, वडोदरा। निर्देशक, डॉ. महेश शाहजी, डॉ. चारीजी

बालचरितम्

- दर्शनम् संस्कृत महाविद्यालय, छारोडी, अहमदाबाद

उरुभङ्गम्

- निर्देशक - डॉ. बलदेवानन्द सागरजी, जनरल सेक्टरी, राष्ट्रिय संस्कृत पत्रकार संघ - दिल्ली

स्वन्दवासवदत्तम्

- चलचित्रप्रस्तुति निर्देशक, प्रो. श्रीमती लीलाजी (एम. एल. सी. कर्णटक)

प्रतिमानाटकम्

- श्री भागवत विद्यापीठ, सोला, अहमदाबाद।

दूतघटोत्कचम्

- शिक्षाशास्त्रि महाविद्यालय, सोला, अहमदाबाद।

उरुभङ्गम्

- फाईन आर्ट्स कॉलेज, पालनपुर, निर्देशक, प्रि. गिरीश भाई ठाकरजी,

स्वन्दवासवदत्तम्

- निर्देशक श्री निमेष देसाई, कोरस नाट्य संस्था, अहमदाबाद।

अन्य विशिष्ट कला प्रस्तुति

कुमारसम्भव

- चिद्विलासिनी संस्था - पूणे, निर्देशिका - डॉ. प्रज्ञा अगस्तीजी

सुयोधनम्

- दूतवाक्यम् आधारित, निर्देशक - श्री हसमुख बाराडीजी, थीयेटर एण्ड मीडिया सेन्टर, अहमदाबाद.

રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત કવિ સમ્મેલન-

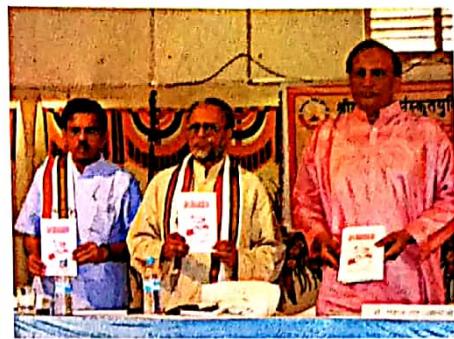

स्वर्णिम गुજरात राष्ट्रीय संस્કૃત महाकुम्भ के कार्यक्रमों में राष्ट्रीय संस્કૃત कवि सम्मेलन का आयोजन एक आकर्षण का मुख्य केन्द्र था जिसके संयोजक डॉ. नरेन्द्रकुमार एल. पण्ड्या थे तथा मंच का संचालन डॉ. हषदिव माधवजी कर रहे थे। इस कवि सम्मेलन में राष्ट्रीय स्तर के संस્કૃત कवियों ने भाग लिया जिनमें डॉ. राधावल्लभ त्रिपाठीजी, डॉ. मिथिलाप्रसाद त्रिपाठीजी, डॉ. नीलकण्ठपतिजी, डॉ. शतपथीजी, डॉ. कलानाथ शास्त्रीजी, डॉ. रामकरन शर्मजी, श्री भग्येशभाई जहाजी (भा. प्र. से.), डॉ. अभिराज राजेन्द्र मिश्रजी, डॉ. रमाकान्त शुक्लजी, डॉ. राजेन्द्र नाणावटीजी, डॉ. गाडगिलजी, डॉ. श्रीनिवास रथजी, सहित अन्य कवि उपस्थित थे। इस कवि सम्मेलन का आयोजन भी ता. ३ दिस. २०१० को अपराह्न में किया गया था। इस कवि सम्मेलन में कवियों ने राष्ट्रीय, अंतरराष्ट्रीय तथा संस્કૃત साहित्य के साथ विविध विषयों पर अपने काव्यपाठों से तथा मधुर संगीतमय लय से श्रोताओं को मन्त्रमुग्ध कर दिया। यह एक संस્કૃत

કाव्य रचना की परम्परा का जागृत स्वरूप था जो इस महाकुम्भ में बौद्धिक ऊर्जा प्रदान कर रहा था, गुजरात राज्य एवं श्री सोमनाथ संस્કૃત युनिवर्सिटी के गौरवमयी परम्परा की वस्तुपरकता के आलोक में किया गया यह कवि सम्मेलन हमारे लिए एक गौरव का विषय है। इस कवि सम्मेलन में विश्व एवं मानवजीवन से सम्बन्धित हुए काव्य पाठ से संस્કૃत काव्य की गंगाधारा आज भी प्रवाहित हो रही है - इस का प्रमाणिकरन श्रीताओं को हुआ।

दिनांक ३ दिसम्बर को पं. वसन्त गाडगिलजी की अध्यक्षता में अविल भारतीय संस્કૃत पत्रकारिता संगोष्ठी का विशेष सत्र के रूप में आयोजन किया गया, जिसमें भारत के संस્કૃत पत्रकारों में डॉ. बलदेवानन्दजी सागर, डॉ. रमाकान्त शुक्लजी, डॉ. वडेकरजी, डॉ. जनार्दन हेगडेजी, प्रो. प्रफुल पुरोहितजी, डॉ. कलानाथ शास्त्रीजी, डॉ. कौशलेन्द्रजी तथा श्रीमति सुधा गाडगीलजी, सहित अन्य भी विशिष्ट विद्वान्

पत्रकारसंगोष्ठी - परिसंवाद

उपस्थित थे। प्रो. पंकज एल. जानीजी कुलपति, श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी ने विशेषरूप से उपस्थित रहकर पत्रकार - संगोष्ठी में उपस्थित विद्वानों को ब्रंथ प्रदान कर सम्मानित किया तथा पत्रकार संगोष्ठी में स्वतंत्रता के बाद संस्कृत पत्रकारिता के उत्तर-चाहाव के ऐतिहासिक पक्षों पर विशेष प्रकाश डाला। इसके साथ भविष्य में इस संस्कृत पत्रकारिता को सभी संस्कृत विश्वविद्यालयों तथा संस्कृत विभागों में पाठ्यक्रम के रूप में अपनाकर पढ़ाने के सुझावात्मक प्रस्ताव को पारित किया गया।

अध्यक्षपद से सभा को सम्बोधित करते हुए पं. वसन्त गाडगिलजी ने श्री सोमनाथ संस्कृत युनि. के माननीय कुलपति प्रो. पंकज एल. जानीजी को इस आयोजन के लिए धन्यवाद एवं आशीर्वाद दिया तथा आगे भी इस पत्रकारिता के सन्दर्भ में संगोष्ठी करते रहने का सुझाव दिया।

राष्ट्रीय परिसंवाद का अन्तिम सत्र ४ दिस. को

लगभग ४ बजे प्रारंभ हुआ तथा गुजरात से बाहर के राज्यों से पधारे विद्वानों के व्याख्यानों के साथ गुजरात राज्य के संस्कृत महाविद्यालयों, शोधसंस्थानों एवं आधुनिक विश्वविद्यालयों के संस्कृत विभागों से पधारे विद्वानों एवं शोधार्थियों ने अपने- अपने शोधपत्रों का उपस्थापन किया। इस सत्र के अध्यक्ष थे डॉ. विष्णु पुरोहित कुलसचिव श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी तथा विशिष्ट सारस्वत अतिथि के रूप में प्रो. जयप्रकाश नारायण द्विवेदी द्वारका शारदापीठ शोध संस्थान उपस्थित थे। इनके अतिरिक्त डॉ. वाचस्पति मिश्र, प्रि. निरौलाजी, डॉ. क्षितीश्वर पाण्डेय, डॉ. गजेन्द्र पांडाजी तथा डॉ. सुनंदा शास्त्रीजी प्रभृति विद्वानों ने संस्कृत वाङ्मय के व्यापक स्वरूप एवं उसके सामाजिक सम्बन्ध पर प्रकाश डाला। राष्ट्रीय परिसंवाद एवं पत्रकार संगोष्ठी कार्यक्रम का संकलन वेद संकाय के अध्यक्ष क्षी प्रो. देवेन्द्रनाथ पाण्डेयजी तथा प्रा. कालिदास ठाकरजी ने किया।

अखिल गुजरात संस्कृत संभाषण एवं शलाका प्रतियोगिता

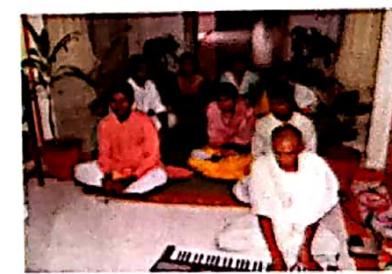
श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी द्वारा स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकुम्भ का आयोजन हुआ। उसके अन्तर्गत गुजरात संस्कृत साहित्य अकादमी, राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान नयी दिल्ही एवं युनिवर्सिटी संचालित संस्कृत कोलेज द्वारा संस्कृत संभाषण एवं शलाका प्रतियोगिताओं का आयोजन किया गया। संस्कृत विश्वविद्यालय के अन्तर्गत आने वाले महाविद्यालयों के छात्रों द्वारा उत्साहपूर्ण प्रतियोगिता में भाग लिया गया। संस्कृत संभाषण प्रतियोगिता में आठ शास्त्रों पर वक्तृत्व स्पर्धा का आयोजन हुआ। जिस में व्याकरण, साहित्य, वेदान्त, सांख्य, मीमांसा, न्याय, ज्योतिष एवं धर्मशास्त्र जैसे मूर्धन्य शास्त्रों में छात्रों ने अपना वक्तृत्व कौशल्य प्रदर्शित किया। इन आठ शास्त्रों में प्रथम आये छात्र भारतीय कक्षा पर बैंगलोर में

अखिल भारतीय वाक्प्रतियोगिता में भाग लेने के अधिकारी बनें थे।

शलाका प्रतियोगिता में भी महाविद्यालय के छात्रों ने अपनी स्मरण शक्ति तथा उत्तम मेघा शक्ति का परिचय दिया। आज के समय में प्रत्र होगा की शलाका प्रतियोगिता क्या है? इसमें सुवर्ण की एक शलाका (दण्डी) रहती हैं उम शलाका को सामने स्थित ग्रन्थ में प्रवेश करवाते हैं और जिस पृष्ठ पर जिस पंक्ति पर शलाका का निर्देश होता है वहाँ से आगे प्रतिभागी को कंठस्य शास्त्र बोलना पड़ता है। ग्रन्थोक्त दिशा की भाषा से अपनी स्मरणशक्ति का परिचय देना होता है। संस्कृत जगत में यह स्पर्धा खूब रोचक रहती है। इस के साथ-साथ श्लोक अन्त्याक्षरी स्पर्धा का भी आयोजन हुआ था जो लगभग छह घण्टे तक स्पर्धा का रसास्वादन श्रोतागण ने किया। यह स्पर्धा भी बड़ी रोचक होती है। गीतों की अन्त्याक्षरी तो सब ने देखी होती है परंतु श्लोकों

महोत्सव

की अन्त्याधरी रोचक एवं कौतुकपूर्ण स्पर्धा होती है, जिस में अनुष्टुप् छन्द को छोड़ कर विविध छन्दों में श्लोक शुद्धि पूर्वक गाने होते हैं।

इस आयोजन में श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी सम्बद्ध विविध संस्कृत महाविद्यालयों के शास्त्री तृतीय वर्ष और आचार्य कक्षा के विद्यार्थीओं ने साहित्य, व्याकरण, वेद, मीमांसा, सांख्य, ज्योतिष, धर्मशास्त्र और न्याय शास्त्र की वकृत्व स्पर्धा में समस्यापूर्ति तथा अन्त्याधरी स्पर्धा में एवं न्याय, व्याकरण, ज्योतिष, काव्य, पुराणोद्दितिहास-शलाका स्पर्धा में तथा अमरकोश-अष्टाध्यायी-कण्ठापाठ स्पर्धा में शास्त्री आचार्य कक्षा के विद्यार्थीओं ने भाग ले कर अपनी शास्त्रपारंगामी प्रतिभा का परिचय करवाया। स्पर्धाओं में विजेता विद्यार्थीओं को प्रथम-द्वितीय-तृतीय पारितोषिक प्रदान किया गया तथा सर्वाधिक गुणांक प्राप्त करनेवाले महाविद्यालय को विजय वैजयन्ती एवोर्ड प्रदान

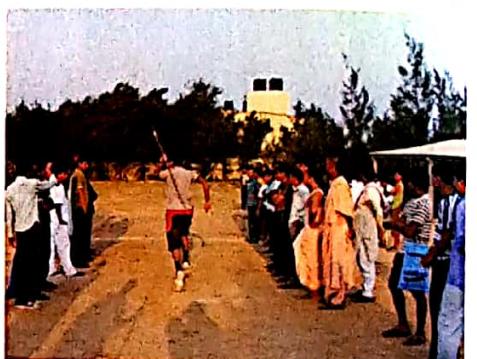
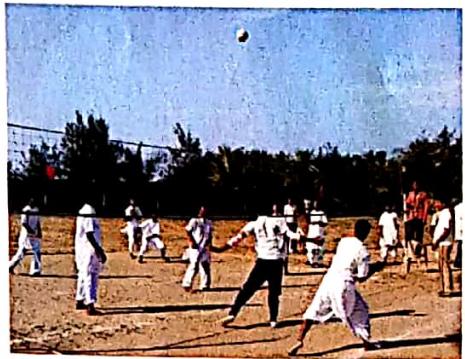
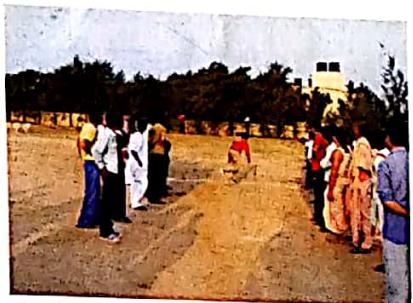
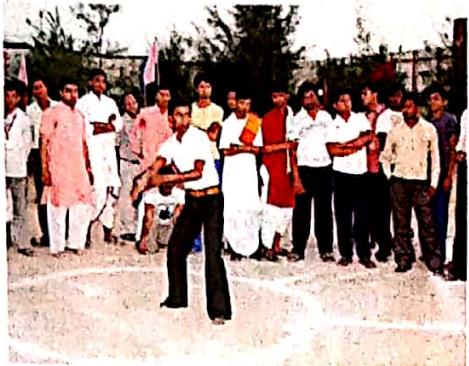
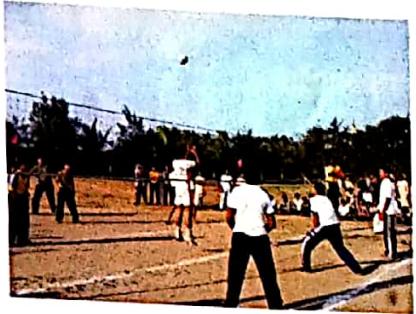
किया गया। शास्त्रीय स्पर्धाओं में प्रथम स्थान प्राप्त छात्रों को आगामी दिनों में आयोजित राष्ट्रीय संस्कृत संस्थान-नई दिल्ली के द्वारा पूर्णप्रिज महाविद्यापीठ बैंगलूरु में आयोजित राष्ट्रस्तरीय प्रतियोगिता में भाग ग्रहण करने का अवसर प्राप्त होगा।

महाकुम्भ के अन्तर्गत छात्रों के लिए स्वर्णिम गुजरात संस्कृत क्विज का आयोजन किया जिसमें छात्रों ने उत्कृष्ट प्रदर्शन कर गुजरात राज्य के तमाम क्षेत्रों का ज्ञान जनसमूह के समक्ष प्रस्तुत किया।

युवक महोत्सव दौरान डॉ. प्रक्षा जोषीजी, डॉ. राधेश्यामभाई त्रिवेदीजी एवं प्रा. भोगायताजी की निर्णयिकश्रीओं के रूप में विशिष्ट उपस्थिति रही थी।

इस तरह का युवक महोत्सव एवं शास्त्र प्रतियोगिता का आयोजन महाकुम्भ का सजल-सफल-सरस शास्त्र सम्पोषक अमृतधारा था।

खेलकूद प्रतिस्पर्धाओं का विवरण

श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी, वेरावल के द्वारा स्वर्णि मुजरात राष्ट्रीय संस्कृत महाकुम्भ के अन्तर्गत संस्कृत महाविद्यालयों के विद्यार्थीओं के लिए खेल-कूद स्पर्धाओं का उत्साहपूर्वक आयोजन किया गया। इन खेल कूद स्पर्धाओं में विश्वविद्यालय के २७ महाविद्यालय, अनुसनातक भवन तथा युनिवर्सिटी संचालित संस्कृत कौलेज के विद्यार्थीओं ने भाग ग्रहण किया। खेल कूद प्रतियोगिताओं में वोलीबॉल, गोला फेंक, बरछी फेंक, चक्र फेंक, ऊँची कूद, लंबी कूद, १०० मीटर

दौड़ तथा २०० मीटर दौड़ जैसी अनेकविधि स्पर्धाओं के माध्यम से छात्रों ने अपनी प्रतिभा का परिचय दिया।

इन स्पर्धाओं को दो सत्रों में आयोजित किया गया। जिस में वोलीबॉल प्रतियोगिता में प्रथम स्थान श्री दर्शनम् संस्कृत महाविद्यालय-छारोडीने, द्वितीय स्थान श्री बाबडे श्वर संस्कृत महाविद्यालय-पोरबन्दर ने तथा तृतीय स्थान श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी संचालित संस्कृत कौलेज ने प्राप्त किया।

इसी तरह खेलकूद प्रतियोगिताओं में विश्वविद्यालय की छात्राओंने भी १०० मी. दौड़, २०० मी. दौड़, गोला फेंक, चक्रफेंक

महोत्सव

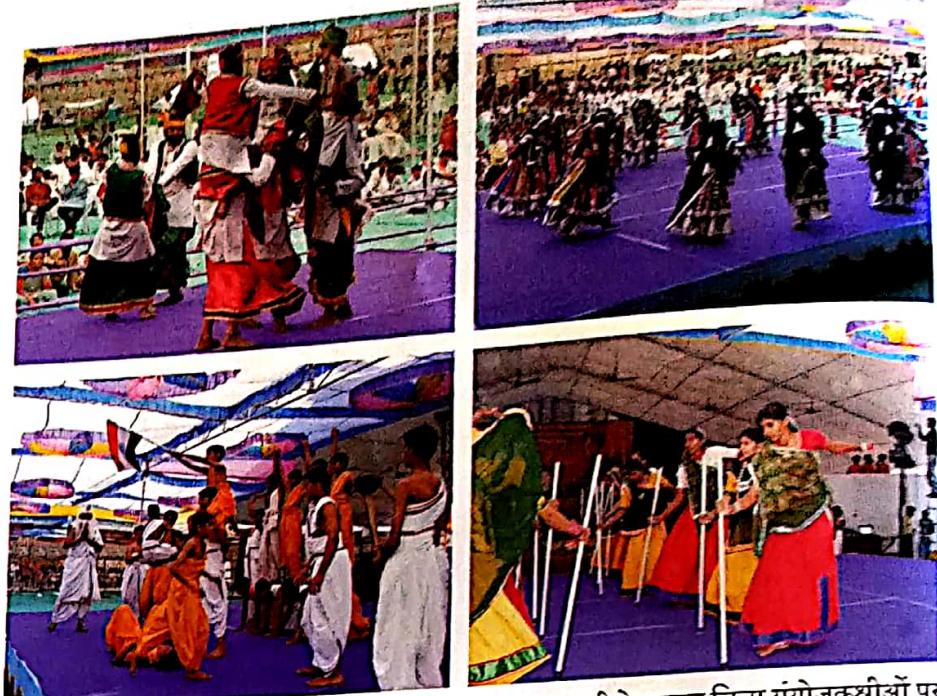
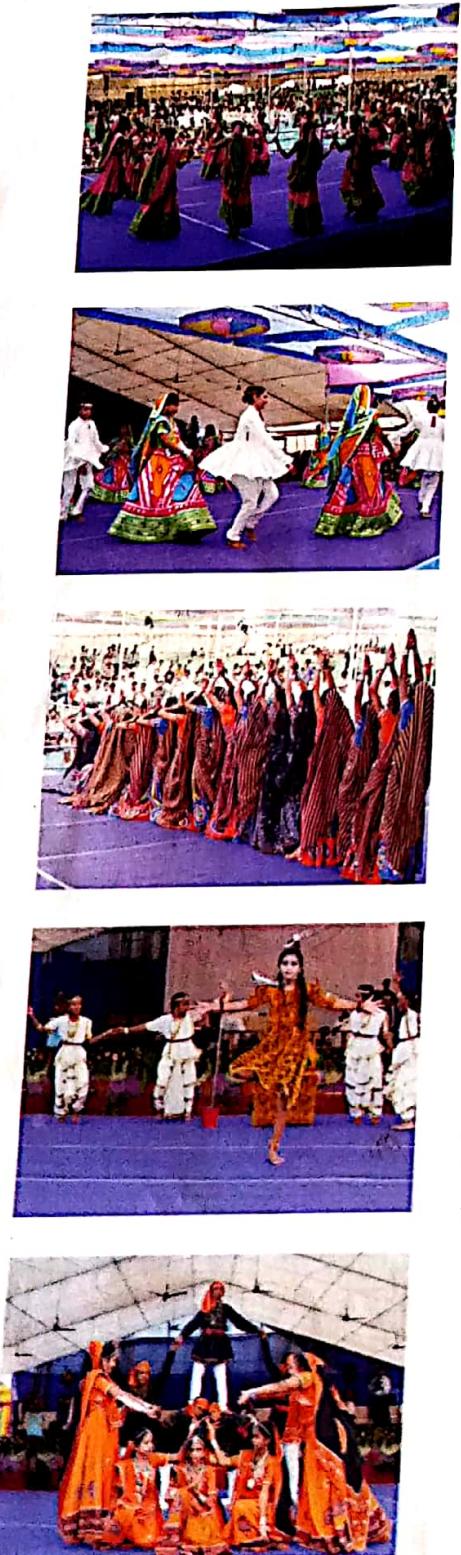
स्पर्धा में उत्साहपूर्वक भाग लिया तथा अपनी प्रतिभा का विशाल जनसमूह के समक्ष प्रदर्शन किया। इन सभी स्पर्धाओं में महाविद्यालयों के छात्रों ने अपनी अपनी क्षमता के अनुरूप प्रदर्शन कर दर्शकों का मन मोह लिया। कार्यक्रम के अन्तिम दिन मंच पर प्रथम, द्वितीय, तृतीय स्थान प्राप्त करने वाले विद्यार्थीओं को विश्वविद्यालय के मान. कुलपति श्री तथा मंचासीन महानुभावों के करकमलों से प्रमाणपत्र तथा पारितोषिक प्रदान कर सन्मानित किया गया। इन सभी स्पर्धाओं में भाग लेनेवाले छात्रों को प्रमाणपत्र प्रदान किए गये। इस तरह इन लोकप्रिय खेलों के माध्यम से

विश्वविद्यालय ने छात्रों के अन्दर निहित शक्तियों को बाहर लाने का प्रयास किया।

खेलकूद स्पर्धाओं के आयोजनमें अधिकारी गण तथा प्राध्यापकश्रीओं के अलावा श्री सुजेश चुडासमाजी, डॉ. भावप्रकाशजी, प्रा. पंड्जभाई रावलजी, श्री जतिनभाई भट्टजी, श्री अमितभाई सोनीजी, श्री गोपालभाई ठकरारजी, श्री कमलेशभाई पटेलजी, श्री हितेषभाई जानीजी, श्री अनिलभाई जोषीजी, श्री जितेन्द्रभाई परमारजी का तथा युनिवर्सिटी के विद्यार्थीओं का विशिष्ट योगदान रहा

.....

श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी तथा संस्कृतभारती गुजरात प्रांत के संयुक्त तत्त्वावधान में समग्र गुजरात के शाला कोलेज के एक लाख छात्रों को संस्कृत संभाषण में पारंगत किया गया। स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकृम्भ के दौरान इन एक लाख छात्रों के प्रतिनिधि के रूप में पधारे लगभग बारह हजार युवक-युवतियों के लिए विविध सांस्कृतिक स्पर्धाओं का आयोजन किया गया।

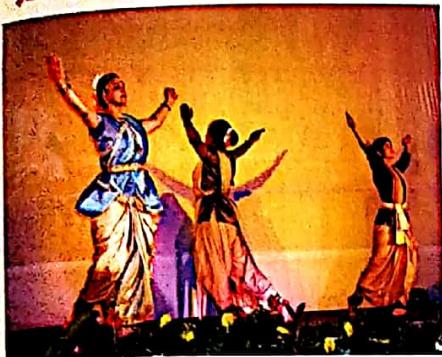
इस कार्यक्रम के सम्पूर्ण आयोजन का उत्तरदायित्व संस्कृत भारती के अध्यक्ष श्री गिरीशभाई ठाकरजी तथा महामन्त्रीजी श्री चन्द्रभूषण पाण्डेयजी एवं विश्वविद्यालय के प्राध्यापक श्री ललितभाई पटेलजी, प्रा. श्री भावप्रकाश गांधीजी, डॉ. डाह्याभाई मोकरियाजी, प्रा. पंकजभाई रावलजी, डॉ. शत्रुघ्न पाणिग्रहीजी, डॉ. रमेशचन्द्र शुकलजी, श्री जतिन भट्टजी, श्री अमित सोनीजी, तथा गोपाल ठकरार्जी, श्री हितेषभाई जानीजी

संस्कृतभारती के तमाम जिला संयोजकबीओं पर था। इस आयोजन में विश्वविद्यालय के कुलसचिवजी डॉ. विष्णुभाई पुरोहितजी, उपकुलसचिवजी श्री दशरथभाई जादवजी तथा मुख्य वित्त अधिकारी श्री ब्रिजेशभाई मेहताजी का महत्वपूर्ण योगदान रहा।

महोसव के अन्तर्गत विविध संस्कृत स्पर्धाओं का आयोजन हुआ था जिस में संस्कृतानुरागी सब शाला महाशाला महाविद्यालयों ने उत्साहपूर्वक भाग लिया गा। संस्कृत महाविद्यालयों के छात्र तो होते ही है किन्तु वेरावल प्रान्तीय शाला महाशाला के भी छात्र अपना ज्ञानवृद्धि हेतु भाग ग्रहण करते है। “स्पर्धाया वधतेज्ञानम्” स्पर्धा से ज्ञान में वृद्धि होती है जिस में छात्रों ने वक्तृत्व में, निबंध लेखन में, श्लोकगान-स्त्रोतगान में, रंगोली में तथा विविध स्पर्धाओं में उत्साह से छात्रों ने भाग लिया था।

प्रतियोगिताएँ

संस्कृत कुम्भ के अन्तर्गत सम्भाषणशील छात्रों के लिए विविध स्पर्धाओं का आयोजन किया गया। विविध मञ्चों पर आयोजित स्पर्धाओं में गुजरात के विविध गांवों से आये हुये संस्कृत सम्भाषणशील छात्रों ने अपनी प्रतिभा का प्रदर्शन किया। जिसका विवरण इस प्रकार है-

‘गुजर धरे ! विभासि’ गीत की प्रस्तुति १५० छात्रों के अभिनय के साथ हुई।

‘अवनितलम्’ - इस गीत का सामूहिक गान किया गया।

‘आराधयेम निज राष्ट्रम्’ - गीत की अभिनय के साथ प्रस्तुति कि गई।

संस्कृत रास - गरबा स्पर्धा में ३० दलों ने हिस्सा लिया। जिसमें एक दलमें १२ से १६ छात्र छात्राएं थे। राजस्थानी, पंजाबी नृत्य भी संस्कृत में पेश हुए जिसका सञ्चालन प्रा. प्रफुल पुरोहितजी ने किया।

संस्कृत लघु नाटक स्पर्धा का आयोजन अलग मञ्च पर किया गया था। जिसमें २८ दलों ने भाग लिया। जिसका संचालन प्रा. पंकज रावलजीने किया।

एकपात्रीय अभिनय में १६ छात्रों ने हिस्सा लिया था। जिसका सञ्चालन डॉ. शत्रुघ्न पाणिग्राहीजी ने किया।

संस्कृत संवाद स्पर्धा में ४० संस्थाओंने हिस्सा लिया। जिसका सञ्चालन डॉ. डाह्याभाई मोकरीयाजीने किया।

संस्कृत समूहगान स्पर्धा में ३२ दलों ने भाग लिया। जिसका सञ्चालन डॉ. भावप्रकाश गांधीजी ने किया।

प्रत्येक स्पर्धा के विजेताओं को माननीय कुलपतिश्री प्रा. पंकज जानीजी तथा वरिष्ठ विद्वानों ने सम्मानित किया और प्रमाणपत्र, सूतिचिह्न और पारितोषिक प्रदान किये।

अभिवादन

अभिवादन समारोह

स्वर्णिम गुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकुम्भ आयोजन हुआ इस महाक्षेत्र में बहुत लोगों का पुरुषार्थ - परिश्रम एवं सहकार प्राप्त हुआ जिन के प्रति कृतज्ञता व्यक्त करना हमारी संस्कृति है।

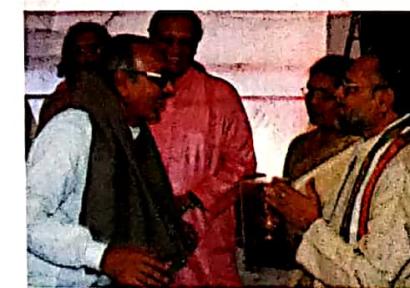
अभिवादन उनका होता है जो समाज में स्व को समर्पित कर के परमार्थ के लिये संस्कृति की उत्तरित के लिये कुछ करते हैं। श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी, वेरावल में जिस महाकुम्भ का आयोजन हुआ उस के मूल में संस्कृत सम्भाषण योजना निहित है। एक लाख छात्रों को, संस्कृत प्रेमी को, संस्कृत भाषी बनाने का काम गुजरात में नहीं अपितु विश्व में प्रथम बार हुआ है। गुजरात सरकार की स्वर्णिम जयन्ती योजना

में एक लाख छात्रों को संस्कृत सम्भाषण में निपुण करने का श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी का स्वर्णिम संकल्प था। इस संकल्प को चरितार्थ करने में जिन महापुरुषों ने अपना अनुपम योगदान दिया श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटीने उनका एवं संस्कृत - संस्कृति का सम्मान किया। अभिवादन किया।

अभिवादकों में इस योजना में जिन्होंने छात्रों को शिविर के माध्यम से अध्यापन करवाया - इतनी बड़ी संख्या को संस्कृत सम्भाषण के द्वारा संस्कृत भाषी बनाया उन सब का जिसमें श्री चन्द्रभूषण पांडेजी, प्रा. श्री गिरेशभाई ठाकरजी, प्रा. ललित पटेलजी, प्रा. भावप्रकाश गांधीजी, प्रा. पंकजभाई रावलजी, डॉ. डाह्याभाई

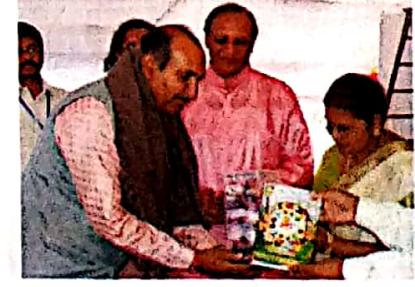

समारोह

मोकरियाजी, डॉ. रमेशचन्द्र शुक्लाजी, डॉ. शत्रुघ्न पाणीग्राहीजी, प्रा. प्रफुल पुरोहितजी, श्री पिंकेश सोनीजी, श्री दिपकभाई पारेखजी, श्री भरत व्यासजी, श्री गोपाल उपाध्यायजी, सुश्री दक्षाबेन शुक्लाजी, श्री योगेशभाई भट्टजी, श्री हिमांशु सुतरीयाजी, श्री अतुल उनागरजी, श्री मेहुलभाई भट्टजी, श्री गोविंदभाई पटेलजी, प्रि. श्री त्रिपाठीजी, प्रि. श्री निरौलाजी, प्रि. श्री रामप्रियजी तथा महाकुम्भ में जिन्होंने बड़ा योगदान दिया है वैसे श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी स्थित २७ संस्कृत महाविद्यालयों के आचार्यों का अभिवादन किया गया। डॉ. ए. एस. राठौरजी, नियामक श्री मनोजभाई

उपाध्यायजी, संयुक्त शिक्षा नियामक श्री डॉ. राजेशभाई पुरोहितजी एवं इस महाकुम्भ के अन्तर्गत जितनी भी स्पृधायें हुईं उन सब स्पृधाएँ आये प्रथम - द्वितीय - तृतीय क्रम प्राप्त करने वाले छात्रों का, निर्णायकों का, जिन्होंने वास्तविक रूप से महाकुम्भ में आ कर चार चांद लगाये हैं वैसे महापुरुषों का जिसमें डॉ. विनोद शर्माजी, डॉ. ताराशङ्कर शास्त्रीजी, श्रीमती डॉ. एस. आर. लीलाजी, डॉ. कलानाथ शास्त्रीजी, डॉ. राजेन्द्र नाणावटीजी, डॉ. गौतमभाई पटेलजी, डॉ. जयप्रकाश नारायण द्विवेदीजी, डॉ. मिश्रजी, तिरुपति से पधारे डॉ. सदाशिव मूर्तिजी का अभिवादन किया गया।

पारितोषिक

अन्य विश्वविद्यालयों से पधारे संस्कृत विषय के विद्वान ऐसे प्रो. डॉ. अजीत ठाकोरजी, डॉ. चोटलियाजी, डॉ. काथडजी, डॉ. मणीभाई प्रजापतिजी, डॉ. अंबालाल प्रजापतिजी, प्रो. रमेशचन्द्र चतुर्वेदीजी, करनाल से पधारे डॉ. शमजी का माननीय कुलपतिजी ने अभिवादन किया। इन महानुभावों के आगमन से और अभिवादन स्वीकारने के कारण हम धन्यता का अनुभव करते हैं। "मानो हि महतां धनं"

भास नाट्य प्रस्तुति करने वाले तमाम कलाकारों तथा नाट्य निर्देशकों का अभिवादन किया गया। विशिष्ट प्रस्तुति-सुंदरकाण्ड पाठ के लिए प्रि. श्री नंदकिशोर द्विवेदीजी तथा भजन संघ्या प्रस्तुति के लिए सांदिपनि विद्यानिकेतन पोरबंदर के छात्रों एवं अध्यापकों का अभिवादन किया गया।

चिद्विलासिनी नाट्य संस्था के निर्देशिका डॉ. प्रज्ञा अगस्थी तथा तमाम कलाकारों, केरल से पधारे कालरी परशुराम मार्शल आर्ट के कलाकारों का अभिवादन किया गया साथ ही युविवर्सिटी के इस भगीरथ कार्य को पूर्ण करने में जिन अन्य महानुभावों ने योगदान दिया ऐसे डॉ. गीताबेन पण्ड्याजी, डॉ. राजेश भट्टजी, डॉ. विशाल जोषीजी, प्रो. भावेश लाखणीजी, प्रो. योगेश यादवजी, प्रो. महेश पटेलजी, डॉ. सरवैयाजी, डॉ. मनिष जानीजी, प्रो. मनिषाबहन हैं।

इस महाकुम्भ के सफलता के वास्तव में जो हकदार हैं ऐसे विश्वविद्यालय के आधार स्तम्भ समान श्री गोपाल ठकरार, श्री अमित सोनी, श्री अनिल जोषी, श्री जतिन भट्ट, श्री हितेष जानी, श्री कमलेश पटेल, श्री जितेन्द्र परमार, श्री जगदीशभाई, श्री भीमभाई,

वितरण

श्री निकुलभाई, श्री अनिल वाला, श्री नारणभाई, श्री अनिलद्दभाई का माननीय कुलपतिजीने भूरि- भूरि अभिनन्दन एवं धन्यवाद किया

स्वर्णमगुजरात संस्कृत सम्भाषण योजना तथा स्वर्णमगुजरात राष्ट्रिय संस्कृत महाकुम्भ आयोजन में जिन अधिकारीश्रीओं तथा प्राध्यापकश्रीओं का विशिष्ट योगदान रहा उन्हें माननीय कुलपतिजीने अभिवादन समारोहके दौरान सम्मानित किया। ये महानुभाव हैं - कुलसचिवजी डॉ. विष्णु पुरोहितजी, उप-कुलसचिव जी श्री दशरथ जादवजी, मुख्य वित्त अधिकारीजी श्री ब्रिजेश मेहताजी, साहित्य संकाय के अध्यक्ष डॉ. नरेन्द्र कुमार पण्ड्याजी, वेद संकाय के अध्यक्ष डॉ. देवेन्द्रनाथ पाण्डेयजी का कुलपतिजीने अभिवादन किया।

महाकुम्भ के समापन समारोह में, समग्र संस्कृत सम्भाषण योजना तथा महाकुम्भ आयोजन के लिए माननीय कुलपतिजी ने माननीय मुख्यमन्त्रीजी श्री नरेन्द्र मोदीजी, मान. शिक्षामन्त्रीजी श्री रमणलाल वोराजी, मान. उच्च एवं तकनीकी शिक्षा राज्य मन्त्रीजी प्रो. वसुबेन त्रिवेदीजी, मान. मुख्यमन्त्रीजी के शिक्षा सलाहकार श्री किरीट जोषीजी की प्रेरणा एवं मार्गदर्शन, शिक्षा विभाग के अग्र सचिवजी डॉ. हसमुख अढीयाजी (भा.प्र.से.), उच्च शिक्षा आयुक्तजी श्रीमति जयन्ति रविजी (भा.प्र.से.), नायब सचिवश्री विक्टर मेकवानजी तथा शिक्षा विभाग के अधिकारीश्रीओं के सम्पूर्ण साथ एवं सहकार के लिए अभिवादन किया तथा कृतज्ञता व्यक्त की।

**संस्कृत संभाषण योजना में
महत्वपूर्ण योगदान प्रदान करने वाली संस्थाएँ**

बिनसरकारी ग्रान्टेड संस्कृत पाठशाला

- स्वामि श्रीहिरापुरी संस्कृत विधालय - अहमदाबाद
- श्री सरयुरामानंद संस्कृत पाठशाला - अहमदाबाद
- श्री रामजानकी संस्कृत महाविद्यालय - अहमदाबाद
- श्री स्वामिनारायण संस्कृत महाविद्यालय- अहमदाबाद
- श्री स्वामिनारायण संस्कृत महाविद्यालय - डभाण
- श्री ब्रह्मर्षि संस्कृत महाविद्यालय - डाकोर
- श्री अंबिका संस्कृत महाविद्यालय - अंबाजी
- श्री गोपालकृष्ण संस्कृत महाविद्यालय - सिद्धपुर
- श्री नारायण संस्कृत महाविद्यालय - पेटलाद
- श्री डाकोर संस्कृत पाठशाला - डाकोर
- श्री हैडीयाखंडीसंस्कृतमहाविद्यालय - कायावरोहण
- श्री बाबडेश्वर संस्कृत महाविद्यालय - पोरबंदर
- श्री भारतीय चर्तुधाम वेदभवन विद्यालय - द्वारका
- श्री शकेशचार्य अभि.सच्चिस.म. - द्वारका
- श्री नर्मदा संस्कृत महाविद्यालय - झाडेश्वर
- श्री सूर्यपुर संस्कृत पाठशाला - आमलीरान (सूरत)
- श्री श्रीकृष्ण संस्कृत पाठशाला - बेटद्वारका
- संस्कृत पाठशाला - कडीयादरा
- श्री सीताराम गुप्ता संस्कृत महाविद्यालय- राजपुर
- स्वामिनारायण संस्कृत महाविद्यालय - सुखपर
- याज्ञवल्क्य वेद संस्कृत पाठशाला - मुडेटी
- वासुदेव संस्कृत पाठशाला - लांधणज
- आणंदबाबा वेदांत पाठशाला - धोरीवाव
- संघ्यागीरीबापु संस्कृत वेद विद्यालय - सामर्खीयाळी

**संस्कृत संभाषण योजना में
महत्वपूर्ण योगदान प्रदान करने वाली संस्थाए**

- अनिरुद्धाचार्य संस्कृत पाठशाला - चांदोद
- दर्शनम संस्कृत महाविद्यालय - छारोडी
- श्री जाम्बु ब्राह्मण संस्कृत महाविद्यालय - चांदोद
- महर्षि अरविंद संस्कृत महाविद्यालय - बास्पा

सरकारी संस्कृत पाठशाला

- राजकीय संस्कृत पाठशाला - पेटलाद
- राजकीय संस्कृत पाठशाला - जामनगर.
- राजकीय संस्कृत पाठशाला - जूनागढ
- राजकीय संस्कृत पाठशाला - सिहोर
- श्री राजकीय संस्कृत पाठशाला - पोरबंदर

बिनसरकारी नोन ग्रान्टेड

- श्री निवास संस्कृत महाविद्यालय - खोरासा
- जहानवी संस्कृत पाठशाला - अमरेली
- महर्षि दयानंद सरस्वती स्मारक ट्रस्ट - टंकारा
- महर्षि अरविंद संस्कृत महाविद्यालय - हारीज
- संस्कृत पाठशाला - बोलुन्डा
- लक्ष्मीनारायण देव संस्थान संस्कृत महाविद्यालय - वडताल
- श्री साईनाथ संस्कृत महाविद्यालय - सुरत
- श्रीमती के.बी.जोषी संस्कृत विद्यालय - पोरबंदर
- श्री जागनाथ महादेव गुरुकुल - आणंद
- श्री रामकृष्ण संस्कृत पाठशाला - पालनपुर
- ज्ञान-विज्ञान, संस्कृत पाठशाला - महुवा

वेद शास्त्र पारंगत संस्कृत पण्डित सन्मान समारोह
एवं
संस्कृत गौरव पुरस्कार अर्पण समारोह

आयोजक

खेलकुद, युवा एवं सांस्कृतिक विभाग अन्तर्गत
संस्कृत साहित्य अकादमी, गुजरात राज्य - गांधीनगर

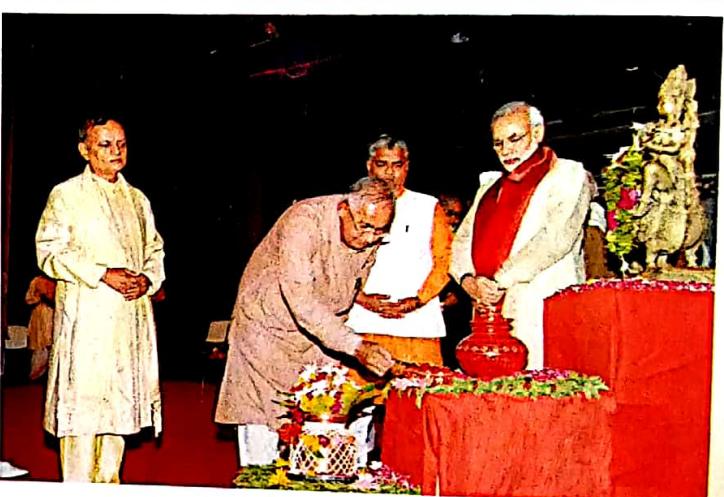
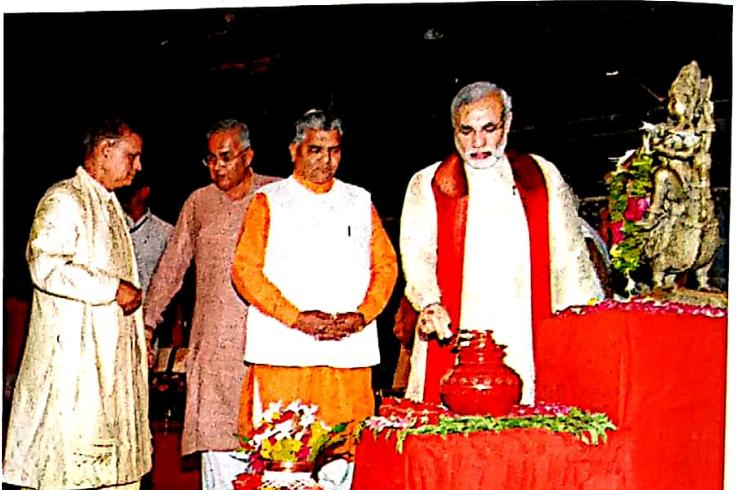
સંસ્કૃતોત્સવ

સ્વર્ણિમ જયંતી કे ઉપલભ્ખ મેળે ગુજરાત રાજ્ય મેળે રાજ્ય કે સંસ્કૃત વિભાગ, સંસ્કૃત અકાડમી, શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત યુનિવર્સિટી તથા સંસ્કૃત ભારતી - ગુજરાત પ્રાંત ને વિવિધકાર્યક્રમો કા આયોજન કિયા । ઇસકે અલાવા રાજ્ય કે વિદ્યાલયો, મહાવિદ્યાલયો તથા વિશ્વવિદ્યાલયો મેળે ભી સંસ્કૃત ભાષા સાહિત્ય કે વિકાસ કે લિએ પ્રચુર માત્રા મેળે કાર્યક્રમો કા આયોજન હુએ ।

આષાઢ કે પ્રથમ દિવસ કે અવસર પર ગુજરાત સરકાર કે ક્રીડા, યુવા તથા સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિ વિભાગ, સંસ્કૃત - સાહિત્ય અકાડમી ગાંધીનગર તથા સંસ્કૃત ભારતી - ગુજરાત કે સંયુક્ત ઉપક્રમ મેળે સ્વર્ણિમ ગુજરાત સંસ્કૃતોત્સવ દિનાંક ૧૨/૭/૨૦૧૦ કો ગાંધીનગર કે ટાઉનહોલ મેળે આયોજિત કિયા ગયા ।

ઇસ કાર્યક્રમ મેળે ૧૦૦૦ સે ભી જ્યાદા સંસ્કૃતજ્ઞ તથા સંસ્કૃતાનુરાગી લોગ ઉપસ્થિત રહે થે । ઇસ કાર્યક્રમ મેળે મુખ્યાત્મિથિ કે રૂપ મેળે ગુજરાત રાજ્ય કે માનનીય મુખ્યમન્ત્રીજી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદીજી ઉપસ્થિત રહે । ગુજરાત રાજ્ય કે માનનીય મન્ત્રીશ્રી યુવા, ક્રીડા તથા સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિ વિભાગ શ્રીમાન् ફકીરભાઈ વાઘેલાજી કે સીધે માર્ગદર્શન મેળે ઇસ સમગ્ર કાર્યક્રમ કા આયોજન કિયા ગયા । માનનીય મન્ત્રીજી સ્વાસ્થ્ય તથા પરિવાર કલ્યાણ વિભાગ શ્રીમાન् પંચતભાઈ પટેલજી ઇસ કાર્યક્રમ મેળે વિશેષ અતિથિ કે રૂપ મેળે ઉપસ્થિત રહે ઔર કાર્યક્રમ કી શોભાવૃદ્ધિ કરી ।

ગુજરાત રાજ્ય કે ખેલ, યુવા એવા એવા સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિ

વિભાગ કે માનનીય સચિવ શ્રી ભાગ્યેશભાઈ જ્હાજી (ભા.પ્ર.સે.) ને મહાનુભાવો કા શાબ્દિક સ્વાગત કિયા । ઉન્હોને સમગ્ર કાર્યક્રમ કી રૂપરેખા પ્રસ્તુત કી તથા સમગ્ર વર્ષ દૌરાન વિભાગ દ્વારા સંસ્કૃત કે જો કાર્યક્રમ આયોજિત કિયે ઉસકા ભી સવિસ્તાર વર્ણન કિયા ।

વિભાગ કે માનનીય મન્ત્રીજી શ્રીમાન् ફકીરભાઈ વાઘેલાજીને અપને પ્રવચન મેળે ઉપસ્થિત સંસ્કૃત અનુરાગી મહાનુભાવો કે સમક્ષ સંસ્કૃત ભાષા સાહિત્ય કે પ્રચાર - પ્રસાર કે લિએ રાજ્ય સરકાર કી કટિબદ્ધતા પ્રસ્તુત કી તથા ઉન્હોને અપને પ્રવચન મેળે કહા કી ગુજરાત રાજ્ય પૂરે ભારત દેશ કે લિએ સંસ્કૃત, સંસ્કાર-સંસ્કૃતિ કે સંવર્ધન કે લિએ એક ઉત્કૃષ્ટ ઉદાહરણ પ્રસ્તુત કર રહા હૈ, હમ સબ મિલકર હમારી જનની ઐસી સંસ્કૃત ભાષા કે લિએ હર સંભવ પ્રયાસ કર ફિર સે પ્રાચીન ગૈરખ કો પ્રસ્થાપિત કરેંगે ।

ઉન્હોને કહા કી ગુજરાત રાજ્ય સરકાર ને સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કી સ્થાપના કી સાથી હી સંસ્કૃત પાઠશાલાઓ,

महाविद्यालयों एवम् परंपरागत शिक्षण में प्रवृत्त संस्थाओं को भी एक नयी दिशा एवं उत्कृष्टता की तरफ अग्रसर करने की कटीबद्धता दोहराई। उन्होंने वेदशास्त्र पारंगत संस्कृत पंडितों के सम्मान तथा उन्हें गौरव पुरस्कार से पुरस्कृत करने के इस अवसर को ऐतिहासिक एवम् अपने आप के लिए एक गौरवशाली पल की अनुभूति की ऐसी भावना उन्होंने अपने वक्तव्य में प्रकट की।

माननीय मुख्यमन्त्रीजी श्री नरेन्द्रभाई मोदीजी के करकमलों से वेदशास्त्र पारंगत संस्कृत पंडितों का सम्मान किया गया तथा उन्हें गौरव पुरस्कार अर्पण किया गया। माननीय मुख्यमन्त्रीजीने अपने वक्तव्य में कहा कि संस्कृत पण्डितों का सन्मान करना उनके लिए बड़े सौभाग्य की बात है, यह सन्मान समग्र गुजरात राज्य का सम्मान है, संस्कृत भाषा का सम्मान है, संस्कृत के पण्डितों को माननीय मुख्यमन्त्रीजी ने कोटि कोटि वंदन किया तथा उन्हें शुभकामना एवं अभिनंदन प्रदान किये। उन्होंने मातृभूमि गुर्जर धरा की अस्मिता की बात को सभी संस्कृत अनुरागी महानुभावों के

समझ रखते हुए कहा कि - हमारी प्रगति, उन्नति, गर्व, गौरव सबकुछ हमारे संस्कार, संस्कृति एवं संस्कृत के कारण ही है, हम आज जो कुछ भी है, जो कुछ भी कर रहे हैं यह सब संस्कृत एवं संस्कार की बदौलत है। उन्होंने कहा कि जो बच्चा सुसंस्कृत है, संस्कारी है, संस्कृत को पढ़ता है वह दुनिया की हर परीक्षा में, जीवन की हर परीक्षा में अच्छा रहता है और दूसरों के लिए वह पथप्रदर्शक बनता है।

इस कार्यक्रम के दौरान वेदशास्त्र पारंगत संस्कृत पंडितों का सम्मान तथा जिन्हे गौरव पुरस्कार अर्पण किये गये उन महानुभावों के नाम इस प्रकार हैं ...

डॉ. इन्द्रवदन त्रिवेदी

श्री नारायणप्रसाद नर्मदाशंकर ओङ्कार

श्री मनसुखलाल दयाशंकर जोशी

श्री फूलशंकर गिरजाशंकर व्यास

श्री अंबाशंकर मणीशंकर जोशी

शास्त्री अमृतलाल तुलसीदास दवे

श्री आनन्दप्रसाद पुरुषोत्तमदास जोशी

पण्डित श्रीरणछोडलाल लक्ष्मणदास

श्री घनश्यामभाई करुणाशंकर शुक्ल

श्री डाह्याभाई करुणाशंकर शास्त्री

डॉ. राजेन्द्रभाई नाणांवटी

डॉ. हर्षदेव माधव

इस कार्यक्रममें संस्कृत रास - गरबा, अन्य प्रांत के लोकनृत्यों की संस्कृत में प्रस्तुति की गई तथा महाकवि कालिदास कृत 'मेघदूत' का नाट्यमञ्चन प्रस्तुत हुआ। संस्कृत अकादमी के महामात्र श्री हर्षद त्रिवेदीजीने सभी आमंत्रित महानुभावों तथा उपस्थित संस्कृत अनुरागी महानुभावों का अभिवादन किया तथा कार्यक्रम में उपस्थित रहने तथा संस्कृत में रुचि खनने के लिए आभार प्रदर्शित किया था लिए आभार प्रदर्शित किया ।

यह सब राज्य सरकार की दृढ़ इच्छाशक्ति एवं **Vision in action** अर्थात् अपनी दृष्टि को मूर्तरूप देने की सतत् प्रक्रिया के कारण संभव हो पा रहा है - जिसने श्री सोमनाथ संस्कृत युनिवर्सिटी में अन्त्योदय की संकल्पना के तहत समाज के साधनविहीन एवं अपर्याप्त संसाधन वाले छात्र - छात्राओं को मुफ्त रहने एवं भोजन की व्यवस्था के लिए युनिवर्सिटी को ४७ लाख का अनुदान प्रदान किया है। संस्कृत को समाज के अन्तिम व्यक्ति तक पहुंचा कर मनोवैज्ञानिक रूप से व्यक्ति को स्वाभिमानी, स्वावलम्बी तथा समर्थ बनाकर समाज में समस्ता एवं समृद्धि लाने की दृष्टि से गुजरात राज्य का यह सफल प्रयास आज प्रत्यक्ष दिखाई देने लगा है - जो भारत के अन्य राज्यों के लिए एक आदर्श एवं अनुकरणीय वस्तु है। गुजरात राज्य के जनप्रतिनिधियों विशेष रूप से माननीय मुख्यमंत्रीजी ने इस तथ्य को अपनी अन्तः प्रज्ञा के द्वारा यह बध्यूबी समझा है - कि समाज की आर्थिक विषमता एवं अन्य विषमताओं को मिटाने के लिए किसी वर्ग विशेष को वर्ग विशेष के खिलाफ किसी झांडे तले गोलबन्द करने के

माध्यम की अपेक्षा परस्पर समझाव, एकदूसरे के प्रति समादर एवं सहानुभूति की भावना को जागृत कर ही दूर किया जा सकता है - जिसकी क्षमता मात्र संस्कृत - भाषा एवं इसके विपुल साहित्य में ही है। वैदिक साहित्य का यह वाक्य की "केवलाद्यो भवति केवलादी" अर्थात् अपने लिए अन्न पकाकर खाने वाला व्यक्ति पापी होता है - अर्थात् उसे मिलबाँट कर खाना चाहिए - इसी सिद्धान्त की ओर संकेत करता है।

अतः समाज के कमजोर वर्ग के छात्र - छात्राओं को संस्कृत का अध्ययन एवं इसमें शोधकरने के लिए राज्य सरकार ने छात्र-वृत्ति की पर्याप्त व्यवस्था की है - जिसके चलते वे छात्र आज संस्कृत के क्षेत्र में आगे बढ़ते दिखाई देते हैं। इस प्रकार गुजरात राज्य सरकार संस्कृत के उत्थान के लिए अतिशय प्रयत्न कर रही है - जिसके तहत संस्कृत पाठशालाओं एवं महाविद्यालयों के अध्यापकों के वेतन क्रम को सम्माननीय स्थिति में लाकर उन्हें आगे बढ़ने का अवसर प्रदान किया है। अतः गुजरात राज्य आज संस्कृत भाषा एवं साहित्य की निधियों भारत के विकास के सूत्र को देखते हुए

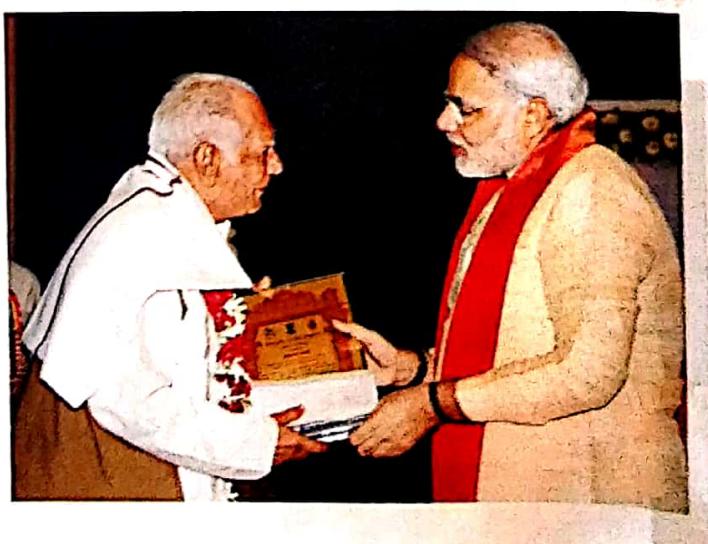
कोलेज, आंकलाव तथा संस्कृत साहित्य अकादमी, गांधीनगर के संयुक्त उपक्रम में दिनांक ११-१२ जनवरी २०१० पर द्विदिवसीय परिसंवाद का आयोजन किया गया। इस परिसंवाद का विषय था - “महाकाव्य की परम्परा का विस्तार - महाभारत प्रभाव”। इस कार्यक्रम में संस्कृत के विद्वानों ने उपस्थित रह कर उपरोक्त विषय के अन्तर्गत अपने संशोधन पत्र प्रस्तुत किये। इस कार्यक्रम में श्री एस. पी. युनिवर्सिटी के संस्कृत - अनुशास्तक विभागाध्यक्ष डॉ. अजितभाई ठाकोरजी, कोलेज के आचार्यजी तथा साहित्य अकादमी के अधिकारी उपस्थित रहे। विभिन्न कालेज से आये हुये अध्यापकों ने इस परिसंवाद में भाग लिया।

द्विदिवसीय परिसंवाद - कपडवंज

शाह के. एस. आटर्स एण्ड वी. एम. पारेख कोमर्स कोलेज कपडवंज तथा संस्कृत साहित्य अकादमी - गांधीनगर के संयुक्त उपक्रम में दिनांक ५/६ फरवरी २०११ पर द्विदिवसीय परिसंवाद का आयोजन कपडवंज में किया गया। इस परिसंवाद का विषय था - “कालिदास का साहित्य सांप्रत समस्याओं का समाधान”। विविधकोलेज से आये हुये संस्कृत के अध्यापकों ने अपने संशोधन पत्र विषय के परिप्रेक्ष्यमें पेश किये।

द्विदिवसीय परिसंवाद - महेसाणा

श्री आनंद संस्कृत - संस्कृति स्वाध्याय संस्थान, महेसाणा तथा संस्कृत साहित्य अकादमी, गांधीनगर के संयुक्त तत्त्वावधान में दिनाङ्क ५/६ मार्च, २०११ पर आटर्स एण्ड कोमर्स कोलेज, नागलपुर - महेसाणा में “संस्कृत साहित्य तथा शास्त्रों में पर्यावरण चिंतन” विषय पर द्विदिवसीय परिसंवाद का आयोजन बड़ी सफलता के साथ

द्विदिवसीय परिसंवाद - आंकलाव

श्री एस. डी. पटेल आटर्स एण्ड सी. एम. पटेल कोमर्स

सम्पन्न हुआ। इस कार्यक्रम में गणपत युनिवर्सिटी के पूर्व कुलपति श्री पी. आई. पटेलजी, श्रीहर्षदेव माधवजी, श्रीगिरीशभाई ठाकरजी, श्रीमणीभाई प्रजापतिजी, कोलेज के आचार्य श्री उपस्थित रहे। संस्कृत के विद्वान् अध्यापकों ने प्रस्तुत विषय पर संशोधनपत्र प्रस्तुत किये। पर्यावरण की अनेक समस्याएं तथा उन समस्याओं का समाधान उन्होंने अपने संशोधनपत्रों के द्वारा प्रस्तुत किया।

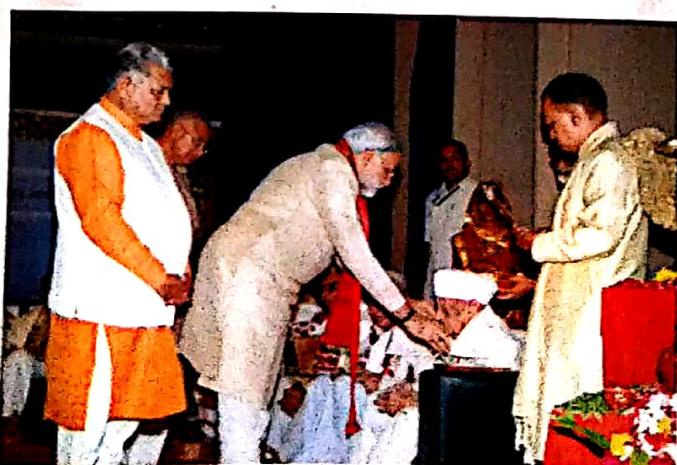
एकदिवसीय परिसंवाद - हिंमतनगर

सर्वप्रथम दिनांक - ४/१२/२०१० को एस. एस. महेता आर्ट्स एन्ड एम. एम. पटेल कोमर्स कोलेज, हिंमतनगर में 'संस्कृत साहित्य में सुभाषित एवं सूक्षियां' इस विषय पर एकदिवसीय परिसंवाद आयोजित किया गया। इस राज्यस्तरीय परिसंवाद में संस्कृत साहित्य में विद्यमान नीतिविषयक सुभाषितों के माध्यम से किस प्रकार हम श्रेष्ठ समाज का निर्माण कर सकते हैं? इस विषय पर गुजरात के सुप्रसिद्ध संस्कृत विद्वानों ने तथा अध्यापकों ने अपने शोधपत्र के माध्यम से विचार व्यक्त किये। इस परिसंवाद में डॉ. हर्षदेव माधव, डॉ. डी. जी. वेदिया, डॉ. जयदेव जानी, डॉ. डी. वी. राठवा, डॉ. निरंजन पटेल जैसे विषय विशेषज्ञों ने सामृत समय में सुभाषितों की उपयोगिता के बारे में अपने सारगर्भित एवं सुरुचिपूर्ण व्याख्यानों से श्रोताओं को अवगत कराया।

एक दिवसीय परिसंवाद - इडर

इसी कड़ी में संस्कृत साहित्य अकादमी के सहयोग से इडर आंजणा कोलेज, इडर में दिनांक ४/१/११ के दिन 'राम

एवं श्रीकृष्ण का जीवन सन्देश' इस विषय पर एकदिवसीय परिसंवाद का आयोजन किया गया। भारतीय संस्कृति के दो आदर्श महापुरुषों के जीवन जीने के लिए जो उपदेश प्रदान किये गये हैं, इस चर्चा को मुख्यरूप से जनता के समक्ष रखा गया। रामायण - महाभारत एवं पुराणों में राम एवं कृष्ण के जो जीवन सिद्धान्त प्राप्त होते हैं इस विषय पर संस्कृत के विद्वानों ने अपने वक्तव्य प्रस्तुत किये। इस परिसंवाद में स्थानीय संस्कृत अध्यापकों के अतिरिक्त डॉ. नरेन्द्र एल. पण्ड्या, डॉ. योगिनी व्यास, डॉ. डी. जी. वेदिया जैसे विषय विशेषज्ञों ने अपने विचार व्यक्त किये।

दिविवसीय कार्यशाला - अहमदाबाद

संस्कृत विभाग, भाषा साहित्य भवन गुजरात युनिवर्सिटी तथा संस्कृत साहित्य अकादमी - गांधीनगर के संयुक्त तत्त्वावधान में 'वेद - रक्षा उपाय' इस विषय पर १२-१३/१३/२०१० को दिविवसीय कार्यशाला का आयोजन

किया गया। इस कार्यशाला में गुजरात राज्य तथा सम्पूर्ण देश के वैदिक विद्वान् तथा वेदपाठी उपस्थित थे। इस कार्यक्रम में चारों वेदों की विशिष्ट उच्चारण पद्धति का अष्टविकृतियों के पाठ के साथ अनेक वेदपाठियों ने प्रदर्शन किया। सम्पूर्ण देश में उच्चारण-भिन्नता के कारणों पर भी वैदिक विद्वानों के मध्य में सार्थक चर्चा हुई तथा वेदों का संरक्षण आधुनिक समय में कैसे किया जा सकता है? इस पहलू पर विचारमंथन किया गया। इस कार्यशाला में बरेली से पधारे स्वामी गोपालानन्द सरस्वती एवं एटा से पधारे डॉ. सत्यानन्द वेदवागीशजी का मार्गदर्शन मुख्य आकर्षण रहे।

द्विदिवसीय परिसंवाद - अहमदाबाद

इसी श्रृंखला में संस्कृत साहित्य अकादमी के संयुक्त उपक्रम में 'संस्कृत भाषा सरला सुमधुरा च' विषय पर सामाजिक विकास केन्द्र - अहमदाबाद ने ३० एवं ३१

जनवरी २०११ को द्विदिवसीय परिसंवाद का आयोजन किया। संस्कृत भाषा का भारतीय सभ्यता के साथ अटूट संबंध है, संस्कृत के हास के साथ हमारी सभ्यता एवं संस्कृति का भी हास दिखाई दे रहा है। आधुनिक मानव के आचार-विचार-व्यवहार-ज्ञान-आहार-वेशभूषा में सभी में पाश्चात्य सभ्यता का प्रभाव नजर आ रहा है। इस विकट समय में संस्कृत ही एक ऐसा माध्यम है जिससे हम अपने खोए हुए वैभव को प्राप्त कर सकते हैं। इस विषय को केन्द्र में खगते हुए विचारमंथन किया गया। इस कार्यक्रम के मुख्य अतिथि के रूप में महामंडलेश्वर स्वामी श्री विश्वदेवानन्दजी तथा जगद्गुरु रामनन्दाचार्य स्वामी श्री रामाचर्यजी उपस्थित थे।

चार सत्रों में विभाजित इस परिसंवाद में श्री क्षमापति मिश्र ने संस्कृत भाषा की आवश्यकता पर, पं. जगन्नाथ प्रसाद मिश्र ने मानवचरित्र निर्माण पर अपने विचार व्यक्त किये। अन्य विद्वानों में डॉ. राजेन्द्रप्रसाद शुक्ल, डॉ. वाचस्पति मिश्र एवं श्रीनन्दकिशोर द्विवेदी उपस्थित थे, जिन्होंने संस्कृत का लोकभाषा बनाने के विभिन्न उपायों पर विमर्श किया। इस परिसंवाद का अध्यक्षीय उद्बोधन पं. रामकिशोर त्रिपाठीजी ने दिया। सभीने वर्तमान समय में संस्कृत भाषा के अभ्युदय हेतु कटिबद्धता प्रदर्शित करते हुए इस भाषा को लोकभाषा बनाने पर जोर दिया।

ईडर का राज्यकक्षा का परिसंवाद

श्रीमद्भगवद्गीता संस्कृत साहित्य का एक अद्वितीय भण्डार है। इन में से मनुष्य जीवन जीने का तरीका सीख सकता है। इस लिए गुजरात राज्य संस्कृत साहित्य

अकादमी-गांधीनगर और ईंडर आंजणा पाटीदार एच. के. एम. आर्ट्स एन्ड पी.एन. पटेल कोमर्स कॉलेज, ईंडर के संयुक्त उपक्रम में राज्यकक्षा का एकदिवसीय परिसंवाद का आयोजन दि. ५/३/२०११ को किया गया था। श्रीमद्भागवद्गीता में से युवकों को प्रेरणा इस विषय पर परिसंवाद का मुख्य लक्ष्य हमारे युवाधन को भगवद्गीता में दर्शाये हुए तथ्यों को समझा कर, प्रेरणा देकर अर्जनवत् समाज के द्वन्द्वों से परे होने का और अपनी शक्ति को सच्ची दिशा में जाने देने का था। कुल चार सत्रों में विभाजित इस कार्यक्रम का उद्घाटन सत्र अध्यक्षश्री, श्रीकुमुदचन्द्र रावलजी प्रमुखश्री उ.सा.उ.केळवणी मण्डल, ईंडर थे। उद्घाटक श्री प्रा. डॉ. विश्वनाथ शास्त्रीजी (निवृत्त प्राचार्य, आर्ट्स एन्ड कोमर्स कॉलेज, राधनपुर) एवं अतिथि विशेष डॉ. राकेशभाई शाह थे।

प्रथम सत्र के अध्यक्ष और प्रमुख वक्ता श्री परमानंदभाई गांधी ने ज्ञानमार्ग के उपाय विषय पर एवं प्रो. टी. एम. पटेल

ने गीता में गुरु और
शिष्य का संबंध
विषय पर अपना
वक्तव्य दिया था ।
द्वितीय सत्र में श्री
सुधीर गीरधारी
लाल श्रोफ ने
जीवन में भक्ति का
महत्व एवं डॉ.
ए.पी. महेता ने
विद्यार्थी जीवन में
दैवी संपत्ति के गुणों

के विषय पर अपना वक्तव्य दिया था । तृतीय सत्र में डॉ. गीताबेन महेता ने आत्मसंयम और युवा विषय पर अपना माननीय प्रवचन दिया था तो डॉ. प्रज्ञाबेन जोषी ने युवाओं को गीता में से प्रेरणा विषयक् अपना प्रेरक प्रवचन दिया था । चतुर्थ सत्र में प्रो. एच. एम. देसाई ने विद्यार्थी और कर्मयोग विषय पर वक्तव्य दिया था । इस परिसंवाद में अन्य स्थान से आये हुए अध्यापकों ने भी इस परिसंवाद रूप यज्ञ में अपने अपने विचार प्रस्तुत करके आहुती दी थी । राज्य कक्षा की गीता ज्ञान वक्तृत्व स्पर्धा में प्रथम क्रमांक आये हुए दो छात्रों ने भी अपना वक्तव्य दे कर सबको मन्त्रमुग्ध कर दिया था । समापन सत्र के अध्यक्ष प्रा. एन. एन. शाहजी थे ।

आर. एच. पटेल आद्यर्स एन्ड कोमर्स कॉलेज - अहमदाबाद

‘गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः’ उक्ति अनुसार मनुष्य जीवन में भगवद्गीता के विचारों का स्थान अनन्य है। इस लिए ही संस्कृत साहित्य अकादमी और आर. एच. पटेल आद्दर्स एन्ड कोमर्स कोलेज, अहमदाबाद के

संयुक्त उपक्रम में दिनांक २६/०२/२०१९ के दिन श्रीमद्भगवद्गीता आधुनिक परिप्रेक्ष्य में विषय पर एकदिवसीय परिसंचाद का आयोजन किया गया था।

इस परिसंचाद के उद्घाटक उत्तर गुजरात युनिवर्सिटी के भूतपूर्व कुलपति आदरणीय श्री कुलीनचन्द्र याज्ञिकजी थे। उन्होंने इस परिसंचाद की सार्थकता और भगवद्गीता के महत्व के बारे में अपना मन्त्रव्य प्रस्तुत किया था। इस सत्र में युवक कल्याण और संस्कृति विभाग के माननीय सचिव श्रीभाग्येश ज्हाजी (भा.प्र.से.), गुजरात संस्कृत साहित्य अकादमी के महामात्र श्री ध्वल महेताजी और श्री हर्षद त्रिवेदीजी भी उपस्थित रहे थे। डॉ. शान्तिकुमार पंड्याजी ने श्रीमद्भगवद्गीता और मेनेजमेन्ट की विभावना विषय पर अपना संशोधन प्रस्तुत किया था तो डॉ. नवीनभाई पटेल ने श्रीमद्भगवद्गीता और मनोविज्ञान विषय पर अपने विचार प्रकट किये थे। श्री एन. वी. सूचक जी और श्री जय वसावड़जी ने भी श्रीमद्भगवद्गीता और मेनेजमेन्ट विषय पर अपने अपने प्रेरक प्रवचन दिये थे।

संस्कृतभारती गुजरात

संस्कृतभारती एक जन आंदोलन चला रही है कि संस्कृत भाषा फिर से जनभाषा हो और पुनः भारत जगद्गुरु के स्थान पर बिराजे। इस जन आंदोलन के माध्यम से लाखों लोगोंने संस्कृत सम्भाषण सीखा है और आगे सीखा रहे हैं। संस्कृतभारती इसके अलावा संस्कृत शिक्षकों का प्रशिक्षण, व्याकरण वर्ग, गीताशिक्षण केन्द्र, पत्राचार द्वारा संस्कृत, शिक्षक प्रशिक्षक वर्ग, संस्कृत सम्भाषण शिविर, आवासीय संस्कृत सम्भाषण शिविर, संस्कृत गृहम्, पुस्तक प्रकाशन और बालकेन्द्र जैसे कार्यक्रम करती है।

१८ जनपदोंमें संस्कृतभारती का कार्य है। २३ कार्यस्थली हैं। ६५ संपर्क स्थान हैं। इस वर्ष ५६ नये प्रशिक्षक बने कुल २५६ शिविर चालकों की संख्या गुजरात में है।

शिक्षकप्रशिक्षणवर्ग

संस्कृतभारती सम्भाषण शिविर चलाने के लिए प्रति वर्ष शिक्षक प्रशिक्षण वर्ग का आयोजन करती है। इस वर्ष एक नये रूप में शिक्षक प्रशिक्षण वर्ग का आयोजन किया गया। कच्छ जिले के बिड़डा गांव को इस नये आयाम के लिए चुना गया। पूरे गुजरात के चयन किए गये प्रशिक्षकों ने सम्भाषण शिविर संचालन का प्रशिक्षण लिया और उसे बिड़डा

ગાંબ કे લોગો કે સહયોગ સે ગાંબ મે અલગ-અલગ સ્થાનો પર સમ્ભાષણ શિબિર કા આયોજન કિયા ઔર ગાંબકે લોગો કો સંસ્કૃત સમ્ભાષણ કા આસ્વાદ કરાયા । સભી શિક્ષાર્થીઓને સભી સંસ્કૃતપ્રેમીઓને કો સમ્ભાષણ કા પ્રશિક્ષણ દિયા । ભુજ કે સંસ્કૃતભારતી કે કાર્યકર્તાઓને પૂરે વર્ષ મહીને મે દો બાર ઇસ ગ્રામમે વિશેષ સમ્ભાષણ કે પ્રશિક્ષણ કી વ્યવસ્થા કી । ઇસ પ્રશિક્ષણ વર્ગમે ૫૬ શિક્ષાર્થીઓને ઉત્સાહ ઔર ઉમંગ સે ભાગ લિયા ।

સંસ્કૃત લોકગીત-લોકનૃત્યો કી ર્ચના

સંસ્કૃત ભારતી - ગુજરાત પ્રાંત કે અધ્યક્ષજી શ્રી ગિરીશભાઈ ઠાકર્ઝી એવં મંત્રીજી શ્રી ચન્દ્રભૂષણ શાસ્ત્રીજી કે માર્ગદર્શન મે તથા ગુજરાત સંસ્કૃત અકાદમી કે સહયોગ સે સંસ્કૃત ભાષા મે વિવિધ લોકગીત એવં લોકનૃત્યો કી ર્ચના કી ગઈ જિસમે ગુજરાતી ગરબા તથા રાસ, રાજસ્થાની લોકનૃત્ય, પંજાਬી ભાંગડા મુજ્હ્ય હૈ । ઇસ કાર્ય મે સંસ્કૃતિ વિભાગ કે સચિવજી શ્રી ભાગ્યેશભાઈ જ્હાજી (ભા.પ્ર.સે.) તથા મહામાત્ર શ્રી હર્ષદભાઈ ત્રિવેદીજી કા યોગદાન મહત્વપૂર્ણ હૈ । ખુદ શ્રી ભાગ્યેશભાઈ જ્હાજી ને ભી સંસ્કૃત ગીતોની ર્ચના કી હૈ જો અપને આપ મે એક મિસાલ હૈ । સંસ્કૃતોત્સવ કે દૌરાન શાલા એવં મહાશાલાઓને છાત્રોને ઇન ગીતોની પ્રભાવશાલી ઢંગ સે મંચન કિયા થા ।

શિબિર સંચાલકો કે પ્રશિક્ષણ વર્ગ

સ્વર્ણિમ ગુજરાત વર્ષ કે અનુસંધાન મે સંસ્કૃતભારતી ઔર શ્રી સોમનાથ સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કે દ્વારા ૧,૦૦,૦૦૦ છાત્રો કો સમ્ભાષણ સિખાને કે લિએ પૂરે ગુજરાત રાજ્ય મે લગભગ ૨૦૦૦ લોગો કો પ્રશિક્ષણ દિયા । કલોલ, અમદાવાદ, સિદ્ધપુર, પેટલાદ, જૂનાગઢ, વાંકાનેર, સૂરત સંસ્કૃતભારતી કે

કાર્યકર્તાઓ કે દ્વારા સભી શિબિરો મે પ્રશિક્ષણ દિયા ।

સંસ્કૃતગૌરવ પરીક્ષા

ઇસ વર્ષ સંસ્કૃત ગૌરવ પરીક્ષા કે માધ્યમ સે વિદ્યાર્થીઓ કે સંસ્કૃત મે રૂચિ જાગ્રત કરને કે લિએ ઇસ પ્રકલ્પ કે માધ્યમ સે સમાજ મે જાગરણ કા કાર્ય સંસ્કૃતભારતી કર રહી હૈ । સંસ્કૃતગૌરવ પરીક્ષા વિદ્યાલયો, મહાવિદ્યાલય, સમાજિક, ધાર્મિક સંસ્થા કે દ્વારા લી જાતી હૈ । પ્રવેશિકા, પ્રદીપિકા, પ્રમોદિકા, પ્રવાહિકા ચાર પરીક્ષા કા આયોજન હોતા હૈ । પિછળે છે: વર્ષ સે સંસ્કૃતભારતી કે દ્વારા સંસ્કૃતગૌરવ પરીક્ષા કે દ્વારા લગભગ ૬૦,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓને પરીક્ષા કે માધ્યમ સે દેવભાષા સંસ્કૃત કા આચરણ કિયા હૈ । ૩૨૦ સે અધિક પરીક્ષા કેન્દ્ર હૈન । ઇસ વર્ષ ૧૪,૦૦૦ છાત્રોને પરીક્ષા લિખી હૈ ।

વિશ્વ સંસ્કૃત પુસ્તકમેલા

સંસ્કૃતભારતી, ગુજરાત એવં શ્રી સોમનાથસંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલય કે દ્વારા વિશ્વસંસ્કૃતપુસ્તક મેલેમે ૧૬૩ કાર્યકર્તાઓને ભાગ લિયા । ૩ દિન અલગ-અલગ કાર્યક્રમોમે ભી ભાગ લિયા । ગુજરાત કે ગરબા, રંગોલી

इत्यादि सांस्कृतिक कार्यक्रमों का प्रदर्शन हुआ। गुजरात की प्रसिद्ध खाने के वस्तुओं का विक्रय केन्द्र भी किया गया था। जर्हा पर गुजरात के खानप्रसाद, गोधरा के लसूण के गांठिया, बडोदरा को लीलो चेवडो, भावनगरके सुप्रसिद्ध गांठिया, एवं वढवाण की मीरची का आचार का संस्कृतभारती के कार्यकर्ताओं के द्वारा विक्री की गई। गुजरात की ओर से लगभग १० नये पुस्तक का विमोचन भी हुआ। संस्कृतभारती, संस्कृत एકेडमी, सोमनाथ संस्कृत विश्वविद्यालय के पुस्तक विक्री का केन्द्र भी था। पुस्तक मेले के दरम्यान केवल गुजरात के संस्कृत पुस्तकों की २५,००० रु. की विक्री हुई थी। संस्कृतभारती, गुजरात के सभी प्रमुख कार्यकर्ता गुजरात साहित्य परीषदके पूर्व प्रमुख डॉ. गौतमभाई पटेल, सोमनाथ संस्कृत विश्वविद्यालय के कुलपति डॉ. पंकज जानी महोदय विशेष उपस्थित रहकर कार्यकर्ताओं को प्रोत्साहित किया।

संस्कृत सમ्भाषण शिविर

संस्कृतभारती के कार्यकर्ताओं ने इस वर्ष समाज,

महाविद्यालयों में संस्कृतसम्भाषणशिविर का आयोजन किया था। पूरे सालमें २५ सम्भाषण शिवर चालाई और ७५० से अधिक लोगों ने भाग लिया।

पत्राचार द्वारा संस्कृत

रोज व रोजकी व्यस्त दिनचर्या में भी आप संस्कृतभाषा का अभ्यास कर सकते हो। दिने फक्त २०मी निकाले और संस्कृतभाषा सीख सकते हैं। इस में प्रवेश, परिचय, शिक्षा और कोविद् एवं चार अभ्यास क्रम हैं। इस वर्ष ३०० लोगोंने पत्राचार के माध्यम से संस्कृत सीखने के लिये पंजीकरण किया है।

गीता प्रशिक्षण केन्द्र

गीताके माध्यम से लोगों को संस्कृत सिखाने कार्यक्रम संस्कृतभारती ने तय किया है। गुजरात में १० केन्द्रों पर पाठन चल रहा है। कुल १५० लोगोंने इस ३ मासके कोर्स में भाग लिया है।

प्रकाशन

संस्कृतभारती सम्भाषण और संस्कृत भाषा सिखने के लिए १५० से अधिक पुस्तके संस्कृतभारतीने प्रकाशित किया है जिनमें विज्ञान, नवलिका, व्याकरणम्, साहित्य, पाठ्यउपकरण, सायन्स इन संस्कृत प्रदर्शनी, गीता शिक्षण केन्द्र की पुस्तके हैं। भाषा शिक्षण डीवीडी. गीतों की केसेट, सी.डी., गरवा सी.डी., १५०० व्यवहारिक वाक्य के लिये व्यवहारसाहस्री सभी प्रकाशित पुस्तकों आपको संस्कृतभारती, गुजरात प्रान्त कार्यालय से आपको उपलब्ध हो सकती है।

स्वर्णम् गुजरात राष्ट्रीय संस्कृत महाकुम्भ

स्मरणिका

मार्गदर्शन एवं प्रेरणा

डॉ. पंकज एल. जानी

मान. कुलपतिजी

डॉ. विष्णु पुरोहित

कुलसचिव

डॉ. दशरथ जादव

उपकुलसचिव

श्री निंजेश महेता

मुख्य वित्त अधिकारी

संकलन

डॉ. देवेन्द्रनाथ पाण्डेय

डीन, वेद वेदांग संकाय

डॉ. नरेन्द्र एल. पण्डिया

डीन, साहित्य संकाय

डॉ. पंकज एस. रावल

डीन, प्राच्यार्वचीन ज्ञान-विज्ञान संकाय

डॉ. भावप्रकाश गांधी

व्याख्याता

डॉ. डाहा भाई मोकरीया

व्याख्याता

डॉ. ललित पटेल

व्याख्याता

डॉ. शनुज पाणिग्रही

व्याख्याता

डॉ. रमेशचन्द्र शुक्ला

व्याख्याता

श्री जतीन भट्ट

श्री कमलेश पटेल

श्री गोपाल ठकरार

श्री हितेष जानी

श्री अनिल जोषी

श्री अमीत सोनी

श्री पीनल ठकरार

श्री कनैया ठाकर

संपर्क सूत्र

श्री सोमनाथ संरक्षित युनिवर्सिटी

युनिवर्सिटी रोड, वेरावल - ૩૬૨ ૨૬૫. જિલા - જૂનાગઢ, ગુજરાત

दूરभाष : ૦૨૮૭૬ - ૨૪૪ ૫૩૨, ૨૪૪ ૫૩૩, ૨૪૪ ૫૨૮

फેક્સ : ૦૨૮૭૬ - ૨૪૪ ૪૧૭

ई-મેઈલ : info@ssu@gmail.com

વેબસાઇટ : www.shreesomnathsanskrituniversity.org

नाट्य प्रस्तुति

H.K. 02876 246619